

De Lichtbrenger

voor zoekers naar waarheid

Lucifer®

*Actuele onderwerpen gezien in het licht van de Oude Wijsheid of Theo-sofia:
de gemeenschappelijke bron van alle grote wereldreligies, filosofieën en wetenschappen*

**Kan de mensheid haar
toekomst bepalen?**

**Onbevreesd op het
pad van geweld-
loosheid**

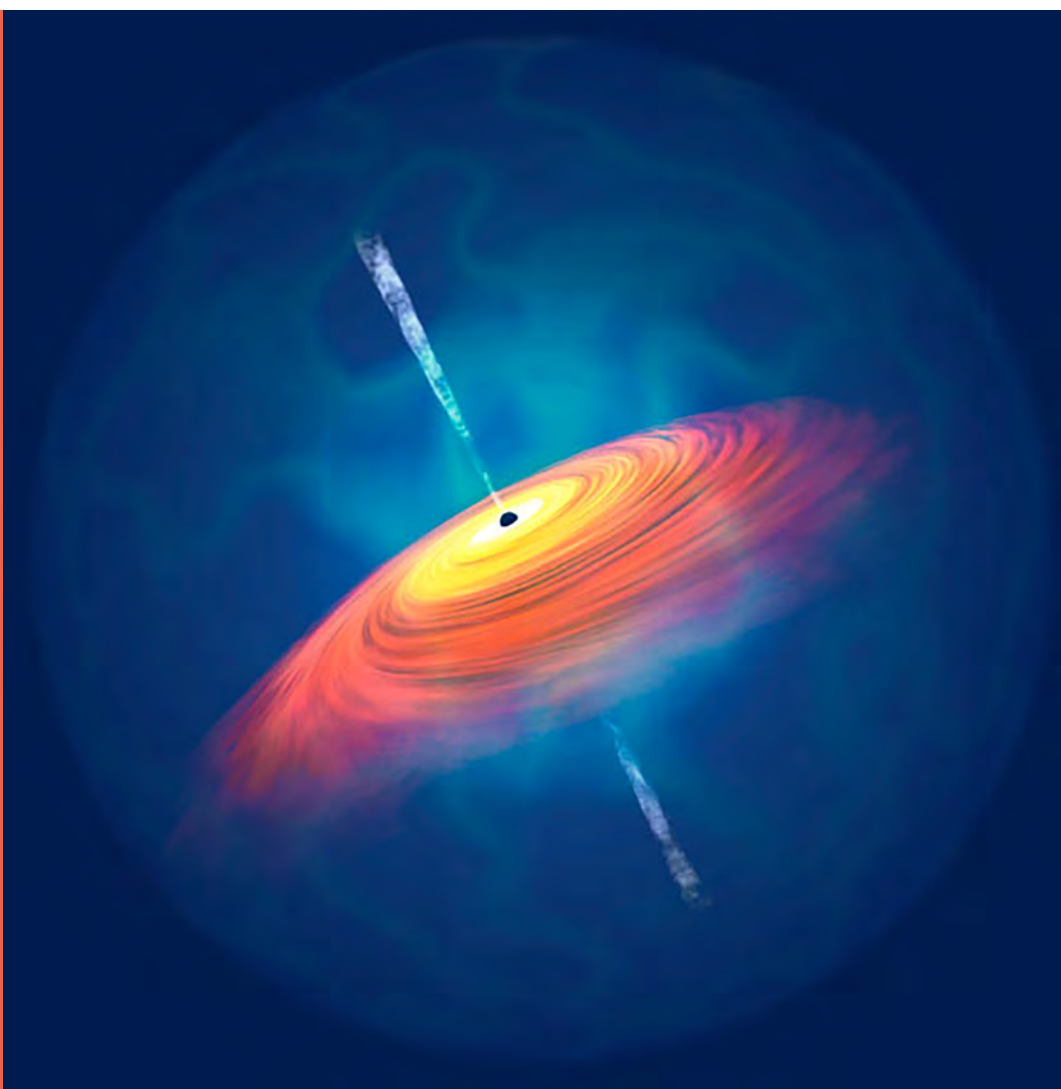
**De juiste mens op de
juiste plek**

**De wedergeboorte
van de val van de
democratie?**

**De intuïties van Jane
Goodall**

**Gericht bewustzijns-
contact**

**Bestaan er zwarte
gaten?**

Illustratie omslag:

Artistieke impressie van een
quasar, gemaakt door Yoshiki
Matsuoka.

Inhoud Lucifer – de Lichtbrenger

45e jaargang | nummer 3 | juni 2023

Licht op ...

66

Kan de mensheid haar toekomst bepalen?

We kunnen op drie manieren betrokken zijn bij een situatie, met drie soorten verantwoordelijkheid naar onze medemensen toe. Hoe bouwen we een betere toekomst op?

Herman C. Vermeulen

Onbevreesd op het pad van geweldloosheid

p. 70

Deze lezing over Gandhi en het zonder angst betreden van het pad van geweldloosheid is gegeven door Nandini R. Iyer, in 2007, in de openbare bibliotheek van Santa Barbara, Californië. Het is nog even actueel als toen Gandhi zijn geweldloze acties uitvoerde. De tekst is overgenomen uit het recent uitgekomen boek *Tribute to a Teacher*, met daarin meerdere lezingen en artikelen van Nandini R. Iyer.

De juiste mens op de juiste plek

p. 79

In het februarinummer van *Lucifer* stond een artikel over 'Hoe vind je je Werk?' Het theosofische beeld dat daarin geschetst wordt, werken we nu praktisch uit, toegespitst op de vraag: hoe zorgen we ervoor dat de geschikte mens op de geschikte plek in het geheel werkzaam is? We zullen ontdekken dat we tot oplossingen kunnen komen die effectief zijn, veel voor de betrokkenen kunnen betekenen, maar toch in deze samenleving nog weinig worden toegepast.

Henk Bezemer

De wedergeboorte van de val van de democratie?

Alkibiades en de democratie van Athene

p. 83

De overeenkomsten tussen de Atheense democratie van 2500 jaar geleden en de onze zijn opvallend, zoals uit het pas verschenen boek *Alkibiades* blijkt.

Barend Voorham

De intuïties van Jane Goodall

p. 87

Sommige wetenschappers zijn gemotiveerd door een besef dat er achter de wereld een spirituele kracht werkzaam is. Dat besef zet hen aan tot waarheidsgetrouw onderzoek en vaak ook tot maatschappelijke hervormingen. Een van hen is Jane Goodall. Een goede reden om iets meer over haar visie op natuur en maatschappij te vertellen.

Henk Bezemer

Gesignaleerd

89

» Gericht bewustzijnscontact

Uw Vragen

93

» Bestaan er zwarte gaten?

Activiteiten agenda

95

Licht op ...

Kan de mensheid haar toekomst bepalen?

In welke ontwikkelingsfase zijn we als mensheid?

Het moment dat de mensheid begon te denken, heeft zo'n 18 miljoen jaar geleden plaatsgevonden. Ons denken werd geactiveerd door de Mānasaputra's, de Zonen van het Denkvermogen, zoals beschreven in *De Geheime Leer* van Blavatsky. Ons denkvermogen was tot dat moment latent aanwezig: het was nog geen actief vermogen. Die wezens, die veel verder in ontwikkeling zijn dan wij, activeerden het. Het principe van dat activeringsproces kennen we allemaal, want elke goede onderwijzer doet in het klein precies hetzelfde.

Het wakker roepen van ons denken was een geleidelijk proces. Het vond niet voor de gehele mensheid op hetzelfde moment plaats, maar verliep in fasen. Dat activeren kon alleen plaatsvinden bij die mensen die daaraan toe waren, en niet iedereen is of was in dezelfde fase. Dit proces heeft daarom miljoenen jaren geduurd, en ons denken ontwikkelt zich nog steeds.

We kunnen het vergelijken met leren zwemmen. In de eerste fase is het van het uiterste belang dat we de instructies van de zwemleraar goed opvolgen. Het eerste belangrijke doel is dat we blijven drijven. Zodra we deze techniek onder de knie hebben, kunnen we, dankzij de kennis van de zwemleraar, vele andere dingen leren. Uiteindelijk kunnen we ons als een vis in het water bewegen. Dat alles duurt meestal wel enkele jaren. Als we nu naar de mensheid kijken, is de fase waarin we ons denken volledig beheersen, duidelijk nog niet aangebroken. We zijn in feite nog in de fase waarin we proberen te drijven.

Vanaf het moment dat ons denkvermogen is geactiveerd, heeft de mens altijd hulp ontvangen, tot op de dag van vandaag. De verder ontwikkelde wezens gaven ons continu steun en inspiratie zónder dwang. Ze gaven ons aanwijzingen hoe we dat denken op de juiste manier kunnen gebruiken. Hun inspirerende invloed werkte goed, totdat we de puberale fase in onze menselijke ontwikkeling bereikten. Toen kwamen we in enkele zeer moeilijke en spannende perioden: perioden waarin we nog steeds verkeren en waarvan we het karma dragen. Kijk om u heen; u ziet het product van ons handelen: problemen in overvloed. We zijn deze puberale fase dus nog niet te boven. Ons denkvermogen heeft zich bij lange na nog niet tot volwassenheid ontwikkeld.

Wie het leven begrijpt, kan het sturen

Het inspireren van ons denkvermogen ging niet alleen gepaard met het activeren ervan. De verder ontwikkelde wezens verstrekten ook geleidelijk aan meer kennis. Ze gaven ons inzichten omtrent de Wetten van de Natuur zodat wij, door deze processen te begrijpen, in harmonie kunnen leven met het geheel. Deze kennis omschrijven wij in onze organisatie, de Theosophical Society Point Loma, kortweg als de drie grondstellingen en de zeven Juwelen van Wijsheid — bij elkaar tien principes waarmee alle levensvraagstukken opgelost en begrepen kunnen worden.

Met deze kennis kunnen we het leven harmonisch maken, en ook voorspelbaar. We leren het leven te doorzien. We zien dan de consequenties van onze handelingen voordat we ze gedaan hebben: we kunnen alle consequenties dóórdenken.

Als we vanuit de genoemde zeven Juwelen van Wijsheid naar ons wereldbeeld kijken, en wel vooral

vanuit de wet van oorzaak en gevolg – karma – dan beseffen we welke oorzaken en gevolgen we continu genereren. Dan komt de vraag vanzelf omhoog: ‘hoe lang zal het nog duren voor er wereldwijde vrede en harmonie is?’ Zelfs als we op dit moment in staat zouden zijn om wereldvrede te bewerkstelligen, dan nog hebben we te maken met een lange periode waarin we de gevolgen van de voorbije perioden verwerken. De beschreven situatie is nog utopisch, want het huidige wereld-denken wordt niet gedomineerd door wijsheid en mededogen. Begeerten van zeer persoonlijke aard zijn de smaakmakers. Laten we duidelijk zijn: natuurlijk zijn er wijze en mededogende mensen, maar deze komen niet of in ieder geval te weinig op de voorgrond. Ze worden te weinig gehoord.

Drie vormen van karmische verantwoordelijkheid

Natuurlijk zijn er enkele lichtpunten. Zo zag ik de documentaire ‘Het Beloofde Land’, een serie afleveringen die gaat over de staat Israël, die vanaf zijn oprichting in 1948 tot op de dag van vandaag in oorlog is. In deze documentaire deed iemand een zeer interessante uitspraak, namelijk dat de tien geboden, de leefregels of voorschriften in Christendom en Jodendom, te beperkt zijn. De spreker zag de noodzaak voor een elfde gebod, dat de volgende regels zou moeten bevatten:

Wees geen dader.

Wees geen slachtoffer.

Wees geen toeschouwer (wegkijken is daar een variant op).

Deze drie vormen van betrokkenheid bij een situatie hebben elk hun eigen karmische uitdagingen. Het gaat om drie verschillende karmische verantwoordelijkheden, die alle drie een actieve opstelling van ons vereisen als we onze verantwoordelijkheid willen nemen.

* De eerste regel ‘*wees geen dader*’, is de meest duidelijke. Hij is het makkelijkst te begrijpen: wees geen veroorzaker van leed en onrecht, breng een ander geen leed toe. Maar hoeveel leed wordt er onbewust veroorzaakt? Om ook dat te vermijden is een actieve, zelf-kritische houding nodig.

* De tweede regel, ‘*wees geen slachtoffer*’, is moeilijker te begrijpen. Een slachtoffer is iemand die geleefd wordt. Er overkomen hem dingen die hij niet wil. Het belangrijkste kenmerk is dat het slachtoffer denkt er niets aan te kunnen doen: helemaal niets! Want als je er zelf niet bewust om hebt gevraagd en je kunt het niet veranderen, hoe kun je dan je frustratie uiten?

Deze tweede regel roept ons op: wees niet passief, laat je denken niet beïnvloeden. Onderga de situatie niet met het loslaten van je principes, maar behoud je waardigheid. Wees jezelf: houd je aan je principes die je in je leven(s) hebt opgebouwd, en stimuleer de ander om zich ook aan die principes te houden. In de voorgaande *Lucifer* hebben wij als voorbeeld Viktor Emil Frankl aangehaald.⁽¹⁾ Hij was een Oostenrijkse neuroloog en psychiater. Hij werd vooral bekend als overlever van de holocaust en door de houding die hij aannam tegenover zijn onderdrukkers. Hij behield zijn waardigheid onder alle omstandigheden.

Dat brengt ons bij de vraag: ‘wat is onze invloed op anderen in een situatie?’ We brengen ons eigen karakter in, wat er aan gedachten in ons leeft. We stralen uit wat we werkelijk zijn — niet wat we graag willen zijn. Het gaat er dus om dat we zelf, door ons inzicht *te allen tijde* onze waardigheid handhaven. Zoals Lao-tse zei: “Ik ben goed voor de goeden omdat ze goed zijn, en ik ben goed voor de niet-goeden opdat ze goed mogen worden.”⁽²⁾ Je straalt dan geen slechte eigenschappen uit die in de ander overeenkomstige negatieve eigenschappen zullen aanwakkeren en versterken, maar je doet juist het tegenovergestelde.

* De derde regel, ‘*wees geen toeschouwer*’, zegt ons: kijk niet weg bij onrecht. Wegkijken maakt ons medeverantwoordelijk voor de situatie. Door weg te kijken, bevestigen we een situatie, sanctioneren we die situatie. Dit roept het vraagstuk op, hoe we ons dan in zo’n situatie gaan opstellen. In andere

Lucifer-artikelen hebben we het vaak gehad over wat we dan kunnen doen. Denk aan voorbeelden als Gandhi en Martin Luther King, en aan het Deens verzet in de Tweede Wereldoorlog, enzovoort. Er zijn gelukkig vele voorbeelden in de wereld te vinden waar men met geweldloze weerbaarheid omstandigheden wist om te buigen. Recentelijk heeft de *Lucifer*-redactie in de uitgave van het Vredesnummer daar nog ruim aandacht aan gegeven.

Hoe bouwen we een betere toekomst op?

We kunnen dus op drie manieren bij een situatie betrokken zijn, met drie soorten verantwoordelijkheid naar onze medemensen toe. De moeilijkheid van de wet van oorzaak en gevolg ligt erin dat we begrijpen dat de oorzaken van de situaties niet buiten ons liggen. We zijn er altijd op een of andere manier bij betrokken. Als we terugkijken op ons dagelijks leven in het licht van de hiervoor genoemde drie manieren om bij een situatie betrokken te zijn, dan zien we duidelijk onze directe of indirecte betrokkenheid bij vele situaties in de wereld — situaties waarmee we op verschillende manieren een karmische band hebben opgebouwd.

Hoe bouwen we een betere toekomst op, gezien vanuit karma, in deze wereld waar mededogen zeker geen dominante plaats inneemt? Als we levenswaarden hebben opgebouwd, moeten we ze onder *alle* omstandigheden overeind houden. Als we in de ene omstandigheid vriendelijk en mededogend zijn, maar in een andere vijandig en agressief, dan wil dat zeggen dat ons karakter die beide eigenschappen bezit en dat we dus beide uitstralen. Als we dan in moeilijke omstandigheden komen, moeten we ons realiseren dat we de levende uitstraling zijn van beide karakteristieken. Alle twee zullen hun invloed uitoefenen op de andere personen.

Een voorbeeld van een gevaarlijke vermenging van karakteristieken is ‘persoonlijk idealisme’: bovenpersoonlijke idealen die vermengd zijn met persoonlijke wensen. Dat is een van de grootste bronnen van kwaad in de wereld, omdat het vaak enorme gevolgen heeft. Alleen een alomvattend ideaal, waarin we onszelf consequent zien als onafscheidelijk deel van het totaal en dienovereenkomstig handelen, beschermt ons daartegen.

We dragen altijd bij: aan ons de keuze wat dat is

Hoe we deze drie regels in ons leven kunnen realiseren, vind je in de theosofische wereld helder terug. Vele adviezen voor mentale hygiëne zijn terug te vinden in de Vier Verheven Waarheden, het Achtvoudige Pad, en de Pāramitā's — het tegengif voor onze mentale zwakheden. Daardoor voorkomen we dat we onbewust vergaande disharmonische karmische consequenties genereren.

Herinner u dat we altijd bijdragen aan elke situatie waar we fysiek en mentaal deel van uitmaken. We weten natuurlijk dat onze aanwezigheid iets doet met de sfeer. Maar realiseren we ons ook dat we een *actieve* inbreng hebben in een situatie? Dat alle dingen die in ons leven – onze gedachten en onze waarden – iets uitstralen, wat ontvangen wordt door de andere aanwezigen?

Kortom, wil je geleefd worden of wil je zelf bepalen hoe je leeft? Het gaat om de keuze tussen de slachtofferrol of leiderschap. Een slachtoffer is iemand die geleefd wordt. Een leider is iemand die de verantwoordelijkheid neemt en zelf zijn richting bepaalt. Waar kies jij voor?

Kan de mensheid haar toekomst bepalen?

We begonnen deze ‘Licht op ...’ met de vraag ‘kan de mensheid haar toekomst bepalen?’ Het antwoord is een duidelijk ja, maar niet op basis van eigenbelang en individueel voordeel, wat we nu als de algemene gedachte en werkwijze zien.

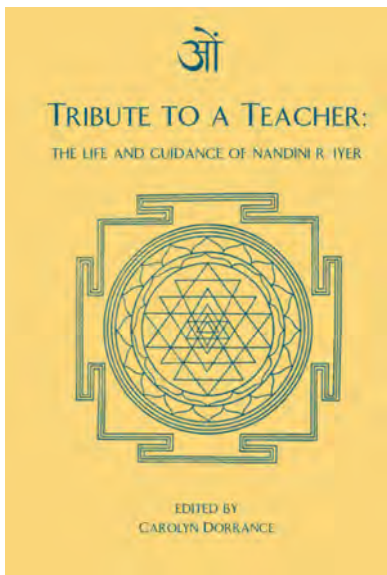
Wij kunnen de toekomst bepalen door de wetten van de Natuur te kennen en deze te respecteren, door er overeenkomstig naar te handelen. Hiervoor zeiden we al: de drie grondstellingen en de daaruit voortgekomen zeven Juwelen van Wijsheid geven u alle antwoorden en richtlijnen. Ze zijn de moeite van het bestuderen waard. Maar de eerste stap is je te realiseren dat je altijd uitstraalt wat er in je leeft,

en dat zijn de gedachten die je hebt. De uitspraak ‘gedachten zijn tolvrij’ is zeker niet juist. De gedachten die we denken hebben overeenkomstige gevolgen. Mentale hygiëne is dus van uiterst belang! Maar dat lukt alleen mét kennis van de wetten van de Natuur. Dat is essentieel. Een van de meest belangrijke is Universele Eenheid, de eenheid van alle wezens. Daarin is geen plaats voor eigenbelang en afgescheidenheid: alles is gericht op samenwerking en het dienen van het algemeen belang.

Herman C. Vermeulen

Referenties

1. Zie het artikel van Erwin Bomas, ‘Lichtbrengers in de samenleving. Machteld Huber’. In: *Lucifer*, jaargang 45, nummer 2, april 2023, p. 49-51. Viktor Frankl wordt iets uitgebreider besproken in het eerste artikel van de Zen-serie: Erwin Bomas, ‘Zen en de kracht van concentratie’. In: *Lucifer*, jaargang 42, nummer 1, februari 2020, p. 11-19 (zie het kopje ‘Menselijke waardigheid’ op p. 19).
2. Eigen vertaling van de Engelse uitgave: Lao-Tzu, *The Tao Te Ching*. Vertaald door Stephen Addiss en Stanley Lombardo. Boston en London, Shambhala, 2007.

Onbevreesd op het pad van geweldloosheid

Het hierna volgende artikel over Gandhi en geweldloosheid is overgenomen uit het recent uitgekomen boek *Tribute to a Teacher. The life and guidance of Nandini R. Iyer*.⁽¹⁾ Nandini Iyer is een alom bekende en gerespecteerde steunpilaar in de theosofische wereld. Zij overleed twee jaar geleden, en gedurende een jaar hebben haar mede-leden van de ULT-Santa Barbara Loge gewerkt om dit boek te publiceren. Daarin is een groot aantal van haar lezingen en artikelen opgenomen, alsmede een bijdrage van haar zoon Pico en enkele van haar studenten en vrienden.

Nandini werd op 11 mei 1931 geboren in Ahmedabad, India. Na haar voorbereidende studie in India bezocht ze de Universiteit van Oxford, waar ze *first class honors* afstudeerde in filosofie, politicologie en economie. Aan dezelfde universiteit onderwees zij gedurende acht jaar logica en filosofie. Na haar huwelijk met Raghavan Iyer verhuisde ze in 1965 naar Santa Barbara in Californië en doceerde daar aan de Faculteit van Filosofie en later aan de Faculteit van Religieuze Studies van de Universiteit van Californië. Tezamen met haar echtgenoot stichtte ze in 1969 een afdeling van de *United*

Lodge of Theosophists in Santa Barbara en in 1976 het *Institute of World Culture*. Dit instituut heeft tot doel universele broederschap te bevorderen en menselijke vriendschap tussen alle rassen, naties en culturen te stimuleren.

Nandini had een brede en diepe interesse in, en kennis van Theosofie, alle wereldreligies, kunst en poëzie. Ze was echter verre van een kamergeleerde. Ze was in staat de duizenden studenten die ze in de tientallen jaren dat ze doceerde, had, te inspireren. Haar zoon schrijft in het voorwoord van dit boek dat, waar ze zich ook bevond in Santa Barbara, mensen naar haar toekwamen om haar te bedanken voor haar inspirerende lessen en adviezen.

Veel medewerkers van de Theosophical Society Point Loma leerden Nandini kennen tijdens de International Theosophy Conferences (ITC) in 2010 in Den Haag, waar ze een lezing gaf over een van de filosofen die ze grondig bestudeerd had en die ze zeer hoog had, Spinoza.⁽²⁾ Wat haar bij velen geliefd maakte, was haar open mind. Het ging haar er niet om bij welke organisatie je hoorde. Ze trad iedereen even open en hartelijk tegemoet.

Het in dit nummer van *Lucifer* opgenomen artikel over Gandhi en het zonder angst betreden van het pad geweldloosheid is nog even actueel als toen Gandhi zijn geweldloze acties uitvoerde. Het artikel stelt ons een paar indringende vragen die we voor onszelf goed moeten overwegen en beantwoorden.

Nandini verliet haar uiterlijk voertuig op 21 juli 2021.

In Santa Barbara, maar ook bij haar vele vrienden over de hele wereld, liet ze een leegte en gemis achter. We weten echter dat de dood een tijdelijk afscheid is. De mensen met wie Nandini zo broederlijk samenwerkte en die ze inspireerde, zullen haar in een volgend leven ongetwijfeld weer ontmoeten om samen te werken aan de realisatie van universele broederschap.

Onbevreesd op het pad van geweldloosheid

Zusters en broeders, ik gebruik deze aanspreekvorm met opzet in plaats van de gebruikelijke formele, niet alleen omdat Gandhiji zelf zijn toehoorders altijd op deze manier aansprak, maar ook omdat het de essentiële basis van zijn idee van geweldloosheid uitdrukt.

Op 30 januari 1948, toen Gandhiji zich opmaakte om het Birla-huis, waar hij verbleef, te verlaten om naar zijn gebruikelijke avondlijke universele gebedsbijeenkomst aan het eind van de tuin te gaan, werd hij benaderd door de hoofdcommissaris van politie van Delhi. Het hoofd van de politie had via zijn inlichtingenbronnen ongewoon sterke aanwijzingen gekregen van een moordcomplot tegen Gandhi. Al geruime tijd waren er natuurlijk vele geruchten over moordplannen tegen de Mahatma, maar dit was anders, vond de chef. Hij had een sterk gevoel dat dit gerucht echt een zeer ernstige bedreiging was, die serieus genomen moest worden. Hij smeekte Gandhi hem toe te staan een paar van zijn politieagenten te sturen om hem te beschermen. Maar Gandhi weigerde, ondanks de steeds dringender verzoeken van de chef. Hij zei dat de verdediging door gewapende politie in strijd zou zijn met alle principes die hij zelf had omarmd, onderwezen en waarnaar hij had geprobeerd te leven. Hij had het gebruik van fysieke wapens altijd afgekeurd, en dit zou een aanfluiting zijn van zijn eigen leven en principes; het zou een daad van lafheid en hypocrisie zijn, met andere woorden, van geweld.

Hij merkte op dat hij door het gesprek met het hoofd van de politie voor het eerst een beetje te laat was voor zijn vergadering en stapte het tuinpad op. Binnen enkele ogenblikken werd hij omringd door zijn volgelingen en sympathisanten, die hem met gevouwen handen, de armen ineengeslagen, begroetten in een gebaar van traditionele Indiase eerbied. Er dook een man op, die Gandhi ook met gevouwen handen benaderde, alsof hij hem eer wilde bewijzen. In plaats van hem te eren, vouwde hij zijn handen open, kwam er een pistool tevoorschijn en schoot

hij Gandhi van dichtbij neer. Er volgde een enorme chaos in de menigte rond Gandhi, maar degenen die dicht bij hem stonden, zelfs te midden van hun verschrikkelijke doodsangst en verbazing en verwondering, merkten niet alleen op dat hij de naam van God riep toen hij werd neergeschoten, maar ook dat hij probeerde zijn hand uit te steken in een gebaar van vergeving naar zijn moordenaar toen hij op de grond viel. Een paar minuten later had mijn oom, die zijn persoonlijke arts was, de pijnlijke en trieste plicht om Gandhi's overlijdensakte te ondertekenen. Verrassend genoeg, maar misschien uiteindelijk gelukkig voor India, bleek de moordenaar geen moslim te zijn, zoals velen dachten, maar een fascistische fundamentalistische Hindu.

Gezien de manier waarop hij stierf – zelfs op het moment dat hij stierf waren zijn gedachten bij God en zijn gebaar was er een van vergeving – is het niet verwonderlijk dat Einstein dacht dat “komende generaties nauwelijks zullen geloven dat zo iemand als hij ooit in vlees en bloed op deze aarde heeft rondgelopen”. De waarheid over Gandhi's geweldloosheid is dat het niet één deugd of vorm van goedheid is onder vele andere, maar één grote deugd of goedheid, die zich uit in talloze verschillende vormen, afhankelijk van de context en de situatie waarin zij tot uiting komt. Afhankelijk van de situatie zullen sommigen de moed benadrukken, waar anderen de zelfopoffering benadrukken, en weer anderen de liefde, de vergeving, het niet vergelden, het geduld; maar voor Gandhi waren dit allemaal uitingen van die ene hoogste deugd. Plato heeft gezegd dat we aan vele deugden denken, maar dat de deugd in feite één is, en dat is precies wat Gandhi voelde. De benamingen van de verschillende uitingen van deze ene deugd verschillen, maar uiteindelijk zijn het facetten van dezelfde grote energie of deugd.

Voor Gandhi, zoals voor alle mensen die dit soort filosofie hebben onderwezen, wordt de deugd niet eenvoudigweg af en toe beoefend, noch komt zij alleen tot uiting in

specifieke en afzonderlijke daden van geweldloosheid. Deze ene deugd werd natuurlijk al lang vóór Gandhi door velen onderwezen. De grote voorvechters en beoefenaars van geweldloosheid en liefde uit het verleden hebben in wezen hetzelfde onderwezen als Gandhi. En ja, hij beriep zich vaak op en verwees naar deze grote leraren. Voor Jezus was het liefde: je naaste liefhebben als jezelf onder alle omstandigheden. Voor Paulus was het wat in de Bijbel vertaald werd als liefdadigheid, en nu vertaald wordt als liefde: liefde voor de medemens, onophoudelijke, vastberaden en allesomvattende liefde. De Buddha noemde het Karuna, of mededogen voor alle levende wezens. In de *Gita* heet het in staat zijn om God te zien in alle wezens en alle wezens in God. Of we het nu Karuna noemen of Paulus' naastenliefde of je naaste liefhebben als jezelf, we zien ook hier dat dit DE opperste deugd is. Hoewel Gandhi sprak over zowel waarheid als geweldloosheid, over geduld en afzien van vergelding, lag de essentie ervan besloten in *ahimsa*, dat geweldloosheid betekent.

Voor Gandhi was *ahimsa*, net als voor al die andere leraren, niet iets dat je af en toe tot uitdrukking brengt, bij losse en specifieke gelegenheden. Natuurlijk moet het steeds worden geuit in de juiste situaties en gelegenheden, wanneer de gelegenheid daarom vraagt, maar deze specifieke en bepaalde handelingen komen voort uit een allesomvattende houding, een allesomvattend mentaal en moreel perspectief. Kortom, Gandhi's geweldloosheid, zoals Jezus' liefde of Buddha's mededogen, is een totale levenswijze, en daarom zeer veeleisend. Het betekent dat we ons hele perspectief moeten veranderen, en dat is niet iets wat iemand, of het nu Jezus of Buddha of Gandhi is, van ons verwacht dat we dat onmiddellijk doen. Maar het gaat erom dat we het basisprincipe op grond waarvan wij ons leven leiden, moeten veranderen — en niet slechts een sporadische uiting daarvan. Het is dus dat principe dat de kern van ons wezen wordt. Wanneer we het eenmaal hebben begrepen, wanneer we het als het ware hebben verteerd en tot een deel van onszelf hebben gemaakt, dan wordt het datgene wat het gedrag van het lichaam, de manieren van de geest, de hunkeringen van het hart en de sympathieën van de ziel, met andere woorden elk aspect van ons leven, bepaalt en stuurt. Dit maakt geweldloosheid voor de doorsnee mens misschien een onmogelijk hoog ideaal of deugd om te beoefenen, maar laten we dit niet gebruiken als excuus om niet eens te proberen het te beoefenen. Immers, geen enkel groot ideaal wordt onmiddellijk bereikt, geen enkele deugd wordt onmiddellijk perfect beoefend. We beginnen op

kleine manieren. Lao-tse, de grote Chinese filosoof, zegt dat “de reis van duizend mijl begint met een enkele stap”, en dat is precies wat Gandhi ons verzekerde dat we konden doen. Ieder van ons kan en moet op zijn eigen specifieke en individuele manier beginnen, en oefenen op misschien kleine, schijnbaar onbeduidende manieren, maar we kunnen toch geweldloosheid beoefenen. Misschien door bij een bepaalde gelegenheid te weigeren wraak te nemen wanneer iemand iets doet wat schadelijk is of iets zegt wat ons kwetst. We kunnen met zulke kleine dingen beginnen, maar houd daarbij steeds voor ogen dat we op dit kleine voorval moeten voortbouwen en het de volgende keer misschien in een moeilijker situatie moeten beoefenen.

We moeten ook erkennen dat we, onvolmaakt en feilbaar als we zijn, één keer succes kunnen hebben in het beoefenen van geweldloosheid, en dat we dan — dronken van het succes (en dronken zijn van het succes is op zich een stap terug!) — de volgende keer jammerlijk kunnen falen. Het is geen gemakkelijk pad, zoals Jezus, Buddha en anderen die het bewandelden ons waarschuwd. Jezus zei: “Recht is de poort en smal het pad dat naar verlossing leidt”. Het is niet de vlotte gemakkelijke weg die de andere kant op leidt. En of het nu Buddha, Christus of de Hindu-zieners waren, zij verzekerden ons allemaal dat we, hoe feilbaar we ook zijn, de zaden van perfectie in ons dragen. We zijn allemaal Buddha's in wording, zei Buddha. En dit was iets wat Gandhi diepgaand heeft beïnvloed, onder invloed van de Christelijke, Jäinistische, Buddhistische, Hinduïstische en Islamitische leer. Het ideaal, de hoogste staat van volmaaktheid, is bereikbaar door ieder van ons, geloofde Gandhi stellig. Een Franse schrijver zei ooit: “Het Ideaal is slechts de Waarheid op afstand”. Daarom benadrukte Gandhi dat standvastige hoop essentieel was bij het streven naar een geweldloos leven.

Laten we dus eens kijken wat de verschillende facetten en elementen van Gandhi's geweldloosheid kunnen zijn. En wanneer het allemaal te moeilijk lijkt, laten we dan niet vergeten dat, zoals Einstein zei, sommigen van ons zich misschien afvragen of zo iemand werkelijk op aarde heeft rondgelopen, maar dat deed hij wel. Hijzelf vond het, zoals bekend, helemaal niet prettig om te worden aangesproken of aangeduid als ‘de Mahatman’, wat ‘grote ziel’ betekent. Hij werd liever ‘Bapu’ of ‘Bapuji’ genoemd; ‘Bapu’ betekent vader, en dat is hoe hij vond dat iedereen hem moest aanspreken.

Niet alleen in het verre verleden — zoals in de tijd van

Christus en Buddha – maar sinds de tijd van Gandhi hebben we verschillende inspirerende voorbeelden van mannen en vrouwen gekend die, in onze eigen steeds onrustigere en complexere en gewelddadigere wereld, de Gandhiaanse geweldloosheid in praktijk hebben gebracht. We hoeven maar te denken aan Martin Luther King, of aan Danilo Dolci — de Siciliaanse Gandhi die de armen van zijn land redde uit de klauwen van de gecombineerde tirannieke greep van de kerk en de maffia. We denken aan Aung San Suu Kyi uit Myanmar of Birma. We denken aan de bhikkhu, of monnik, Maha Ghosananda uit Cambodja. Wij denken aan de Dalai Lama, en aan vele andere dappere personen die de ware liefde en de moed hadden om deze grootste van alle deugden te beoefenen. Zij allen hebben het aangedurfd en hebben de moed gehad om door het dal van de schaduw van de dood te gaan zonder enig kwaad voor zichzelf te vrezen. Wat zijn, in termen van Gandhiaanse geweldloosheid, de kwaliteiten, overtuigingen en idealen die deze dappere zielen gemeen hebben? Allereerst moeten we begrijpen dat Gandhi herhaaldelijk benadrukte dat geweldloosheid niet hetzelfde is als passief verzet. Het is waar dat hij in het begin van zijn carrière in Zuid-Afrika de term ‘passief verzet’ gebruikte, maar later verwierp hij die term omdat hij vond dat die te veel een negatieve, zwakke connotatie had. Er is niets passiefs aan Gandhi’s geweldloosheid: het is actief, het is proactief, maar het is activiteit van een bepaalde soort die voortkomt uit een innerlijke vredelievendheid en liefde.

Gandhi zei vaak dat in een oorlog het externe fysieke geweld slechts een deel van het geweld was. Het meeste geweld zat in het denken en het hart van de deelnemers. Geweldloosheid is niet enkel het verlangen om anderen niet te kwetsen en geen kwaad te doen. Voor Gandhi was het de positieve wens om liefde uit te breiden naar de zogenaamde ‘vijand’ (en in feite gebruikte hij het woord ‘vijand’ niet graag). Omdat het ging om een positieve poging van de geweldloze beoefenaar om de ander liefde en begrip te geven, wilde hij het niet passief noemen.

De sleutel tot het begrijpen van Gandhi’s geweldloosheid ligt in de complexe relatie die hij zag tussen wat hij *satya* noemde, dat waarheid is, de hoogste waarheid, en *ahimsa* of geweldloosheid. Voor hem waren de twee onafscheidelijk, als twee zijden van dezelfde munt, die de hogere werkelijkheid is, of God, hoewel hij soms zei dat hij de waarheid gelijkstelde met God en God met de waarheid. En uit deze relatie ontstond een complex geheel van innige verbindingen tussen andere kwaliteiten die Gandhi zeer

waardeerde. Hoewel het voor de gewone mens misschien uiterst moeilijk lijkt om deze relatie tussen abstracte, absolute waarheid en relatieve waarheid te begrijpen, zullen we zien dat we die in feite op onze eigen manier kunnen begrijpen in uiterst praktische, persoonlijke, ervaringsgerichte termen. Gandhi stelde dat de wortels van uiterlijk geweld liggen in innerlijk, mentaal, psychologisch en moreel geweld. We zijn helaas allemaal maar al te bekend met dergelijk innerlijk geweld.

Gandhi, hoewel geen academisch filosoof, was waarlijk een filosoof in de oude Griekse betekenis van het woord: iemand die wijsheid liefheeft. Hij las enorm veel, maar nam de ideeën van anderen nooit zomaar in zich op. Wat hij ook meende, welke gedachten en ideeën hij ook tegenkwam, hij overwoog, hij analyseerde, hij onderzocht, om te zien hoe ze pasten bij wat hij intrinsiek waar vond. Dus stelde hij vragen, onderzocht hij wat hij las en hoorde, dacht zelf na, en moedigde iedereen aan hetzelfde te doen. Voor Gandhi bestaat de absolute waarheid, die, zo je wilt, God is, en die is onuitsprekelijk. Woorden kunnen het niet bevatten. Het is een ideaal waarnaar voortdurend moet worden gestreefd in de menselijke zoektocht naar vervolmaking. Deze waarheid of God staat niet los van ons – dit was heel belangrijk voor Gandhi – maar vormt het centrum en de kern van ons diepste wezen. De zoektocht naar God is de zoektocht naar waarheid, en beide zijn de zoektocht naar zelfkennis. Wat we met het intellect weten en in taal kunnen uitdrukken, is relatieve waarheid. Door oprecht vragen te stellen en diep na te denken, kunnen we stijgen naar steeds hogere niveaus van relatieve waarheden, meer universele waarheden, meer alomvattend, op weg naar de absolute waarheid.

Maar wat heeft dit alles te maken met de praktijk van geweldloosheid? Gandhi geloofde dat, wanneer we weigeren te erkennen dat wat we geloven op zich slechts relatieve waarheid is – misschien niet noodzakelijkerwijs volledig onwaar, maar gedeeltelijk waar, eenzijdig – we de steile helling van intolerantie en geweld beginnen af te glijden. Wanneer ik denk dat wat ik geloof volledig en absoluut waar is, dan moet ik, wanneer iemand mij durft tegen te spreken, wanneer iemand een ander geloof aanhangt, zeggen dat hij of zij volledig fout zit. Door te zeggen dat zij volkomen fout zitten, doe ik hun al een soort geweld aan — psychologisch en moreel geweld. Ik zeg in feite dat ze niet het vermogen of het recht hebben om voor zichzelf te denken. Ze hebben niet het recht om hun eigen overtuigingen te hebben, en als ze de juiste weg willen bewandelen, moeten ze de mijne overnemen. We hebben

dus al onverdraagzaamheid getoond, een gebrek aan beschaving, en deze onverdraagzaamheid, dit buitensluiten van anderen, het weigeren te erkennen dat hun waarheid enige geldigheid heeft, is het begin van geweld. En dit mentale en psychologische en morele geweld dat ik de ander aandoe, die ik volledig afwijs in termen van zijn of haar overtuigingen, kan wel degelijk, en vaak ook, resulteren in fysiek geweld.

Dus, hoewel de relatie tussen absolute en relatieve waarheid abstract mag lijken, moeten we op zijn minst een poging doen om te begrijpen welke waarheid er, hoe klein ook, kan zitten in wat een ander zegt. Alleen zo kunnen we leren, kunnen we groeien. Anders krijgen we een tunnelvisie en worden we onverdraagzaam en dogmatisch. Ik moet leren inzien dat de overtuigingen van anderen die anders zijn dan de mijne, gedeeltelijk onwaar kunnen zijn, maar dat er ook veel waarheid in kan zitten. En daarom moet ik leren de ander te begrijpen en te begrijpen waarom hij of zij gelooft wat hij of zij doet. Alleen op die basis kan ik hopen op een beschaafde conversatie en uitwisseling van gedachten met hem of haar. Anders sluit ik degenen wier overtuigingen anders zijn dan de mijne, volledig buiten de kring van mijn sympathie. Ik word vijandig. De zaden van geweld zijn al aanwezig in mijn onverdraagzaamheid. Ik schend het recht van de ander om zijn of haar eigen overtuigingen te hebben, om voor zichzelf te denken, en uit deze innerlijke intolerantie of geweld kan fysiek geweld voortkomen. Gandhi geloofde dat het belangrijk was zich hiervan bewust te zijn en dit te proberen te veranderen.

We zouden kunnen zeggen dat Gandhi er veel aan gelegen was om te proberen te veranderen wat we denken en hoe we leven. Natuurlijk was dat zo, maar hij vond het net zo belangrijk, zo niet belangrijker, om te onderzoeken hoe we denken en waarom we leven, en dát te veranderen. Wat is het motief voor ons leven? Voor hem was dat geweldloosheid en waarheid.

En hier komen we bij de kern van Gandhianaanse geweldloosheid: onbevreesdheid. “Wat heeft onbevreesdheid te maken met geweldloosheid?” zouden we ons kunnen afvragen. “Een geweldloos persoon,” zouden mensen kunnen zeggen, “gaat immers niet fysiek vechten, dus waar is hij of zij bang voor? Hij gaat toch niet de strijd aan.” Zo’n vraag zou alleen maar onze eigen onwetendheid over echte geweldloosheid verraden. De geweldloze persoon is geen lafaard, maar moet zichzelf de grootste moed inprenten, zowel fysiek als moreel. Gandhi vroeg zich altijd af welke persoon de grootste moed toont: de

persoon die, tegenover een tot de tanden gewapende, zogenaamde vijand, zelf de confrontatie met hem aangaat, op dezelfde wijze gewapend? Of de persoon die, geconfronteerd met een tot de tanden bewapende vijand, de confrontatie met hem of haar aangaat zonder fysieke wapens? Het is duidelijk degene die op pad gaat met niets anders dan liefde als schild en vertrouwen in zijn medemensen als wapen.

Gandhi wees er dus op dat deze onbevreesdheid de essentie van geweldloosheid is. Hij verwachtte niet dat iedereen vanaf het begin de onbevreesdheid en de moed zou hebben om zijn leven op te offeren. Er waren velen die dat deden en die hun leven verloren; en hijzelf was natuurlijk altijd bereid dit te doen. Maar hij verwachtte niet dat al zijn volgelingen dit moesten kunnen. Hij zei: “Doe zoveel als je kunt. Misschien ben je er niet klaar voor om je leven op te offeren, misschien ben je bang om te sterven, maar doe zoveel als je kunt.” Hij was zich er volledig van bewust dat we niet onmiddellijk allemaal deze perfecte geweldloosheid kunnen beoefenen.

Het is niet gemakkelijk om dit soort onbevreesdheid te ontwikkelen. We kunnen wel zeggen dat we geloven in de onsterfelijkheid van de ziel, en dat we per slot van rekening onsterfelijk zijn, maar hoewel de geest gewillig is, is het vlees zwak. Onze broze persoonlijkheid krimpt ineen, zij protesteert tegen deze schijnbare aanval op haar meest elementaire instincten van zelfbehoud en zelfverdediging. Laten we eerlijk zijn, de meerderheid van ons, wat onze overtuigingen ook zijn, is bang voor de dood. En we zijn ook bang voor fysiek en psychologisch letsel. Gandhi herkende en begreep dit volledig. Hij beseftte dat niet iedereen, ja, slechts de zeer zeldzame enkeling bereid is zijn of haar leven op te offeren voor een geweldloze zaak. Maar hij verwachtte niet dat iedereen dat zou doen. Iedereen is tot op zekere hoogte in staat zich te weerhouden van het gewelddadig reageren op fysiek geweld. Iedereen is in staat zijn of haar impulsen om met geweld te beginnen, te beteugelen, en misschien zijn we allemaal in staat om op enig moment te proberen de ander te begrijpen en lief te hebben. Iedereen, zei Gandhi, hoe schijnbaar zwak ook, zelfs vrouwen en kinderen, is in staat de kracht van geweldloze actie op te roepen, niet alleen in zaken van mondiaal en maatschappelijk belang, maar misschien ook thuis in huishoudelijke en familieaangelegenheden. En dit is tenslotte een begin. Gandhi gaf het voorbeeld uit de Hindoïstische mythe van de jonge Prahlad, die geconfronteerd werd met de martelingen en doodsb bedreigingen van zijn vader, maar het verkeerde niet wilde doen.

En hij deed niet alleen geen verkeerde dingen ondanks al die bedreigingen, maar bleef ook van zijn vader houden. Geweldloosheid is moeilijk omdat het grote moed en onbevreesdheid vereist en de bereidheid tot een zekere mate van zelfopoffering. Het druist in tegen onze egoïstische impulsen. Geweldloosheid vereist dat we anderen respecteren en vertrouwen hebben in onze eigen morele kracht. De geweldloze mens is er niet op uit iemand te vernederen, maar hoopt hem of haar te doen inzien wat juist is, zodat beide partijen uiteindelijk als winnaar uit de strijd komen. In onze eigen tijd zien we individuen die bereid waren al deze dingen te doen. Heeft Martin Luther King gearzeld toen hij geconfronteerd werd met vreselijke bedreigingen tegen hem en zijn familie, vanwege zijn geweldloze pogingen om burgerrechten – het geboorterecht van iedere Amerikaan – te winnen voor hen die deze lang ontzegd waren? Hij en vele anderen van alle rassen leden en verloren hun leven in de burgerrechtenbeweging, om ervoor te zorgen dat de onderdrukten gerechtigheid zouden genieten. Zij vochten niet voor zichzelf, maar voor anderen en gaven hun leven voor anderen. Zij stonden onbevreesd tegenover een van de meest verraderlijke en dominante krachten van onrecht — raciale vooroordelen, onverdraagzaamheid en haat.

We hebben ook het inspirerende voorbeeld van Aung San Suu Kyi uit Myanmar, of Birma, die zonder angst geweldloos bleef ondanks alle aanvallen en gevangenschap. Kunnen we ons voorstellen hoe het voor haar moet zijn geweest? Kunnen we ons voorstellen hoe ze zich gevoeld moet hebben toen ze de beslissing moest nemen om niet te vertrekken, toen bleek dat haar man, die in Engeland woonde, terminaal ziek was en kanker had? De Birmese regering weigerde hem een visum te geven om haar te bezoeken. Er werd haar verteld dat ze een visum kon krijgen om hem in Engeland te bezoeken. Denk aan de verschrikkelijke, kwellende beslissing die ze moest nemen, en uiteindelijk had ze de moed om te doen, niet wat ze zelf wilde, maar wat goed was voor haar volk en haar land. Ze wist dat de regering haar zou laten vertrekken, maar haar nooit zou laten terugkeren naar Birma, en zo zou haar volk achterblijven zonder haar leiderschap, zonder haar hulp en troost. Dus nam ze deze enorm pijnlijke beslissing om haar man niet op te zoeken voordat hij stierf. Er is enorme moed en liefde voor je medemens voor nodig om dit offer te kunnen brengen.

Zijne Heiligheid de Dalai Lama heeft de kracht om van de Chinezen te blijven houden ondanks alles wat ze zijn land, zijn volk en zijn religie hebben aangedaan. Hij blijft

onbevreesd aandringen op een geweldloze aanpak, zelfs wanneer sommige van zijn eigen mensen in ballingschap luidkeels voor geweld als de enige oplossing pleiten. Hij maakt zich geen zorgen over zijn eigen veiligheid tegenover een sekte binnen zijn eigen religie die duidelijk heeft laten zien van plan te zijn om hem kwaad te doen en misschien zelfs te doden. Maar op zijn beurt heeft hij duizenden Tibetanen in Tibet geïnspireerd om geweldloos verzet te bieden en geen haat te koesteren tegen degenen die hen onderdrukken en martelen.

We hebben het inspirerende voorbeeld van de buddhistische monnik Maha Ghoshananda in Cambodja. Hij wordt vaak de Gandhi van Cambodja genoemd. Op het hoogtepunt van de bijna onvoorstelbare wreedheden en het bloedvergieten door de Rode Khmer, begaf Maha Ghoshananda, voortdurend martelingen en de dood riskerend, zich in alle rust onder de mensen en predikte geweldloosheid, liefde en afzien van vergelding tegenover de doodskaders. Toen het land Cambodja eindelijk niet meer het slachtoffer was dat het geweest was, waren de meeste eenvoudige, gewone mensen van dit verwoeste land op een opmerkelijke, bijna onvoorstelbare wijze vrij van haat, woede en wraak jegens hun vroegere onderdrukkers en moordenaars.

Ik was er zelf nadat de oorlog was afgelopen en ik was ontroerd zoals ik zelden ben geweest door de zachtaardige, meelevende houding van deze eenvoudige Cambodjanen die zo hadden geleden. Ze beweerden eenvoudigweg dat ze probeerden te volgen wat de Buddha had onderwezen. Ze zeiden: “Wij zijn buddhisten; Buddha leerde ons dat we moesten liefhebben.” En in feite citeerden ze een van Gandhi’s favoriete citaten van de Buddha: “Haat houdt niet op door haat maar door liefde. Dit is de eeuwige wet.” En ze zeiden: “Als we gevoelens van vergelding en haat tonen, als we deze mensen onmiddellijk willen executeren en hen martelen en doden, dan zouden we naar hetzelfde niveau zinken als degenen die ons onderdrukt hebben, de Rode Khmer. Dat willen we niet. Wij geloven in karma. De ergste straf die ze kunnen krijgen is niet van ons, maar van wat hun karma hun zal brengen.”

Het werd me op indringende wijze duidelijk hoezeer Gandhi gelijk had toen hij zei dat oorlog en geweld nooit tot echte vrede kunnen leiden. De zaden van bitterheid, woede en vernedering zijn de gevolgen van elke oorlog en ze bevatten onvermijdelijk zaden van meer geweld en nog een oorlog. Gandhi zei dat geen enkel land ooit gelukkig is geworden of zal worden door een overwinning in een oorlog. In feite wordt een zegevierend land, vol trots,

hooghartig, zei hij. Het weet alleen van nederlaag. Wat in gang wordt gezet is een vicieuze cirkel van haat en bitterheid, geweld en oorlog. Per slot van rekening werd van de Eerste Wereldoorlog gezegd dat het de oorlog zou zijn die een einde maakte aan alle oorlogen, maar wat deze oorlog deed, was het zaad zaaien voor de Tweede Wereldoorlog, en dat zaaide op zijn beurt het zaad van de Koude Oorlog, en de verspreiding ervan naar andere gebieden, de Koreaanse Oorlog, de Vietnamoorlog. Aan de andere kant hebben sommige gevolgen van de Tweede Wereldoorlog op zijn minst indirect geleid tot het hele Palestijns-Israëliëse probleem en de chaos die we vandaag de dag in het Midden-Oosten zien. Oorlog kan dus nooit vrede brengen. Het kan voor een tijdje een einde maken aan de fysieke vijandelijkheden, maar de innerlijke gevoelens die achterblijven zijn niet die van geweldloosheid of liefde.

Geweldloosheid heeft dan ook een morele en praktische rechtvaardiging. Als oorlog simpelweg tot andere oorlogen leidt, dan is er een praktische motivering of reden om er niet aan mee te doen. Gandhi zou een beoefenaar van geweldloosheid zijn. Hij maakte onderscheid tussen geweldloosheid als beleid en geweldloosheid als overtuiging. Iemand die geweldloosheid enkel als beleid volgt, omdat het een succesvol resultaat belooft, moet bij die gelegenheid natuurlijk aangemoedigd worden. Maar hij is geen echte beoefenaar van geweldloosheid. Want als hij niet deelneemt aan geweldloosheid vanwege de aangeboren morele waarde ervan, dan zal deze persoon bij een andere gelegenheid, wanneer de beoefening ervan geen praktisch succes belooft en wanneer het te veel zelfopoffering vereist, geweldloosheid in feite niet beoefenen. De mens die gelooft in geweldloosheid als een overtuiging, dat wil zeggen, die het houdt als een basisprincipe van zijn leven en denken en handelen, houdt er vastberaden aan vast, omdat het het juiste is om te doen, en niet omdat het noodzakelijkerwijs succes zal hebben in de wereld. Het kan, en hij hoopt dat het dat zal doen, maar het belangrijkste is om te doen wat juist is, wat in overeenstemming is met de morele wet, met Gods wet, de eeuwige wet, de universele morele wet, hoe we het ook willen noemen. Zo iemand zou het in praktijk brengen ongeacht de gevolgen voor hemzelf, en alle gedachten aan persoonlijk succes of mislukking opgeven. Hij zou beoefenen wat de *Bhagavad Gita*, Gandhi's favoriete boek, "verzeking van de vruchten van handeling" noemt. Deze onthechting van de persoonlijke gevolgen die het gevolg zijn van het nastreven van geweldloosheid als iets intrin-

siek rechtvaardigs en goeds, maakt ook deel uit van Gandhi's idee van wat geweldloosheid betekent.

Hier komen we bij een ander aspect van zijn filosofie. Terwijl vele, vele anderen, inclusief de mensen die ik genoemd heb, geweldloosheid zo goed beoefend hebben als Gandhi, is het interessant te vermelden dat bijna niemand de basisprincipes van geweldloosheid zo grondig en duidelijk heeft doordacht als Gandhi. En dit ondanks het feit dat hij geen filosoof was in de gewone zin van het woord. Maar hij zei nog iets wat heel belangrijk is, over de relatie tussen middelen en doelen. Als we gewelddadige of immorele middelen gebruiken, dan kan dat in het licht van de eeuwige morele wetten en principes van het universum, nooit leiden tot een harmonieus of goed doel. Het doel heiligt de middelen nooit. Dit is een principe dat we vandaag de dag, in de mondiale sociale, economische en politieke wereld, uiterst serieus moeten nemen.

Gandhi geloofde dat deze onbevreesdheid die hij voorstond, voortkomt uit een moeizaam verworven discipline, een zelftransformatie en zelftranscendentie die gepaard gaat met een onthechting van persoonlijke verlangens en een poging om liefde en gerechtigheid te tonen aan alle levende wezens. Het is zeker een moeilijk doel om na te streven, omdat het geloof in God of een hogere realiteit of wet behelst.

Het gaat om vertrouwen in de medemens, wat voor ons moeilijk is. Ik noemde alle levende wezens. Het is interessant om op te merken dat Gandhi geweldloosheid, zowel innerlijk als uiterlijk, ook op dieren en planten betrof. Hij zei niet alleen dat we geweldloosheid moesten betrachten ten opzichte van mensen, maar ook jegens de Aarde zelf. Wij zijn de beschermers van de Aarde en de wezens onder ons. Wij beheren de rijkdommen van de Aarde, zei hij, als beheerders, namens alle wezens.

Hij wees erop dat de grootsheid van een natie beoordeeld kan worden aan de hand van de manier waarop ze dieren behandelt. We hoeven maar aan de ene kant te kijken naar verwende huisdieren, met hun diamanten halsbanden en zijden kussens, terwijl andere dieren worden gemarteld, verblind en verminkt — niet alleen voor medisch onderzoek, maar ook door cosmeticabedrijven. Konijnen worden blind gemaakt om nieuwe soorten mascara uit te proberen. Wat is het doel? Het doel is meer winst voor de cosmeticabedrijven. Gandhi's geweldloosheid was ten behoeve van alle levende wezens.

Vanuit Gandhiaans oogpunt zijn onze huidige milieuproblemen dan ook het resultaat van het geweld dat we alle rijken van de natuur hebben aangedaan vanwege ons

egoïsme en onze inhalige hebzucht. Hij zou zeggen dat louter fysieke veranderingen in wat we doen en in onze gewoonten niet genoeg zijn, en we moeten beseffen dat we, om de Aarde te laten overleven, onze hele houding moeten veranderen, niet alleen tegenover andere mensen, maar ook tegenover de natuur, de dieren, de planten. We moeten ons hele stelsel van prioriteiten en waarden veranderen. We moeten leren onze onverzadigbare begeerten in te tomen. Hij wees erop dat de Aarde in al onze eenvoudige behoeften kan voorzien. Maar, zei Gandhi, ze kan onze belachelijke begeerte naar luxe niet bevredigen.

Dit brengt ons bij een ander aspect van Gandhi's geweldloosheid, de gelofte van armoede. Hij zei: "Passief verzet of geweldloosheid door de praktische beoefenaar kan alleen een persoonlijke kracht ten goede zijn als hij niet voor zichzelf aan de dag van morgen denkt", zoals Jezus gezegd zou kunnen hebben. Hoe ongelooflijk moeilijk dit ook is, we kunnen het allemaal als een ideaal beschouwen. Alleen deze inspanning kan geweldloosheid tot een onweerstaanbare kracht maken, een 'zielskracht' zoals Gandhi het noemde. Een individu dat dit in praktijk brengt is altijd de overwinnaar, zei Gandhi, niet in de letterlijke en uiterlijke zin, maar in de zin dat het zijn principes niet heeft opgegeven en de integriteit van zijn innerlijk heeft behouden door niet aan zichzelf te denken, maar aan het welzijn van anderen, door woede en hebzucht en haat van binnenuit uit te roeien en door de tegenstander niet als vijand te zien, maar als een ander menselijk wezen dat geliefd en, indien mogelijk, begrepen moet worden. Gandhi zou het eens zijn geweest met de negentiende-eeuwse mysticus die zei: "Niemand is je vijand, niemand is je vriend. Allen zijn je leraren."

De Buddha zelf ontwapende en overtuigde een brute moordenaar tot de ware weg door hem eenvoudigweg te benaderen, zonder angst en met een hart vol liefde en mededogen. Deze diepe, moeizaam gewonnen integriteit of heelheid is een deel van wat Gandhi bedoelde met *Satyagraha*. *Satyagraha* heeft vele betekenissen, maar betekent letterlijk 'vasthouden aan de waarheid'. De essentie van *Satyagraha* bestaat volgens Gandhi in de zoektocht naar een levensprincipe. Voor hem was dit het primaire doel van de zoektocht voor iedereen. De onafhankelijkheid van India was, althans voor hem, slechts een secundair doel. *Satyagraha*, het vasthouden aan de waarheid, ziels-

kracht, liefde: dat waren de dingen waar het hem werkelijk om ging.

Dit vasthouden aan de waarheid komt voort uit het vermogen, zoals we hebben gezien, om de eigen overtuigingen te herkennen als slechts gedeeltelijk waar, of misschien wel onjuist, en de bereidheid om van ieder ander te leren. Voor Gandhi was 'waarheid' niet simpelweg een intellectuele, logische, kennisleer. Trouw zijn aan de hoogste idealen betekende 'trouw zijn aan jezelf', zoals in de oude betekenis van het woord: een timmerman brengt [*to true*; red.] een lijn, een vlak of een hoek in de goede stand, door het uit te lijnen, waardoor het volkomen recht en zuiver wordt. [*true*; red.]* Dit is een constant proces van uitlijnen en opnieuw uitlijnen, van het vinden van een dynamisch en voortdurend verschuivend innerlijk punt van balans, harmonie, gelijkmoedigheid en vrede — de bereidheid om in alle nederigheid je fouten toe te geven. Gandhi zelf sprak vaak over zijn kolossale blunders. Zien we in onze huidige politieke situatie niet de verstrekkende vreselijke gevolgen van leiders die weigeren toe te geven dat ze fout zitten? Ze missen de nederigheid en moed om zo'n bekentenis te doen.

Gandhi sprak ook over de gelijke verdeling van welvaart en middelen voor individuen en naties. Hij geloofde dat de geweldloze aanpak vereist dat de rijken beschermers van de armen worden. Gelijkheid hoeft niet letterlijk genomen te worden, zodat iedereen precies evenveel geld heeft; maar als een individu de maatschappij dient, geld verdient ten behoeve van de samenleving en geld uitgeeft in maatschappelijk belang, dan zit er volgens Gandhi geweldloosheid in zijn inspanningen. Opnieuw wees hij op het ideaal, zonder te verwachten dat iedereen dit direct zou naleven. Het volgen en in praktijk brengen van Gandhi's idealen zou zeker de massale uitbuiting van de armen voorkomen, die vandaag de dag zo welig tiert in onze wereld. We zijn geschokt door de daden van grote bedrijven, vaak in geheime allianties met regeringen, die arme derdewereldlanden economisch binnenvallen, de controle over de hulpbronnen van de burgers — water of zaden — overnemen, onder het mom van hulp aan het land, en vervolgens de mensen van hun meest essentiële hulpbronnen beroven. In India heeft de overname van de zaadbronnen en -voorraden van boeren, waarbij boeren het recht wordt ontzegd om hun eigen geoogste zaden te bewaren en gedwongen worden om zaden van deze bedrij-

* In het Engels betekent *true* 'waar' of 'trouw' of 'zuiver'. Het werkwoord *to true* betekent 'in de juiste stand brengen'. Deze woordspeling is niet goed in het Nederlands te vertalen.

ven te kopen, tienduizenden en honderdduizenden in de schulden gedreven en, volgens een zeer voorzichtige schatting, ten minste 21.000 boeren tot zelfmoord gedreven. Zelfs water is geprivatiseerd en weer verkocht aan de mensen aan wie het rechtmatig toebehoort. Onder het masker van het helpen van een land, laten bedrijven het in feite verzinken in steeds grotere schulden en krijgen zo uiteindelijk de kans om hun eigen corrupte marionetten in machtsposities te plaatsen. Maar zelfs van deze schijnbaar onoverwinnelijke bedrijven weten we dat hun enorme macht werd ingeperkt en hun agressieve praktijken werden gestopt door het geweldloze verzet van een groep onbevreesde, onbaatzuchtige mensen. Het schijnbaar onmogelijke werd bereikt.

Gandhi's idealistische voorstellen lijken misschien onmogelijk te volgen, maar heeft ooit een grote religieuze of morele leider een verandering ten goede teweeggebracht door minder dan de hoogste principes, doelen of idealen te bepleiten? Er wordt vaak gezegd dat een rivier niet hoger kan komen dan zijn bron. Hoe hoger het ideaal dat voor ons ligt, des te meer we ernaar streven. Geen enkele morele leider heeft iets minder dan de hoogste absolute principes onderwezen. Niemand heeft onbeduidende doelen, relatieve principes, als geboden of regels gesteld. Geen enkele grote leraar heeft van ons verwacht dat we minder dan perfect zijn. Zelfs Jezus zei:

Weest volmaakt zoals uw Hemelse Vader volmaakt is.

Het is deze onoverwinnelijke hoop in de vervolmaakbaarheid van de mens, dit onwankelbare geloof in de goedheid van de mensheid, die mannen en vrouwen heeft geïnspireerd tot onverwachte hoogten van nobelheid en zelfopoffering. Gandhi deed niet minder dan dit, en wij kunnen niet minder doen dan ten minste enkele van zijn verwachtingen vervullen. Per slot van rekening hebben we de weg van haat en geweld maar al te grondig verkend. Dit heeft volkomen gefaald. Kunnen we niet de weg van Gandhi, de weg van Christus, de weg van Buddha en de *Gita* proberen? We hebben niets te verliezen en we hebben alles te winnen. We hebben bovendien niet alleen alles te winnen, maar we hebben ook de mogelijkheid om onze diepste integriteit en zuiverheid te bewaren.

Misschien kunnen we Gandhi's filosofie van geweldloosheid samenvatten met de woorden van Shelley in "Prometheus Unbound", waarin hij de Titaan Prometheus prijst, die zichzelf opofferde door enorme martelingen te ondergaan, zodat de mensheid zou kunnen blijven leven en bloeien:

To suffer woes which Hope thinks infinite;
To forgive wrongs darker than death or night;
To defy Power, which seems omnipotent;
To love, and bear; to hope till Hope creates
From its own wreck the thing it contemplates;
Neither to change, nor falter, nor repent;
This, like thy glory, Titan, is to be
Good, great and joyous, beautiful and free;
This is alone Life, Joy, Empire, and Victory.

Om ellende te verduren die Hoop ziet als oneindig;
Om onrecht te vergeven, donkerder dan dood of nacht;
Om Macht te trotseren, die almachtig lijkt;
Om lief te hebben en te verdragen; om te hopen tot de Hoop
uit zijn eigen wrak schept wat het voor ogen houdt;
Zonder te veranderen, wankelen of berouw te hebben;
Zo, gelijk uw glorie, Titan, is het om
Goed, verheven en vreugdevol, schoon en vrij te zijn;
Dit is het enige Leven, Vreugde, Macht en Overwinning.

Openbare bibliotheek Santa Barbara, 30 januari 2007.

Referenties

1. *Tribute to a teacher. The life and guidance of Nandini R. Iyer.* Edited by Carolyn Dorrance. Keynote Press, 2022.
2. J. Saltzman en Nandini Iyer, 'Leibniz en Spinoza', deel 2: Spinoza. Artikel in: *Lucifer*, jaargang 32, nummer 4-5, augustus en oktober 2010, p. 34-39 (Symposiumverslag 'Maak de Theosofie tot een levende Kracht in uw Leven').

In een bijenkolonie heerst een strakke taakverdeling. Het is niet zo dat een werkbij steeds dezelfde taak te doen heeft. Integendeel, elke werkbij doorloopt in haar leven een aantal fasen waarin ze steeds moeilijker dingen voor de kolonie verricht.

Kerngedachten

» Omdat we een uniek pad van evolutie hebben gevolgd in onze vorige levens, is ons opgebouwde karakter uniek. Elk mens heeft een andere, karakteristieke bijdrage aan het geheel te leveren.

» Wie uitgaat van de fundamentele eenheid van al het leven, gaat totaal anders kijken naar 'de juiste mens op de juiste plek'. Dit werkt door in talloze verschillende situaties.

De juiste mens op de juiste plek

In het februarinummer van *Lucifer* stond een artikel over 'Hoe vind je je Werk?'⁽¹⁾ Het theosofische beeld dat daarin geschetst wordt, werken we nu praktisch uit, toegespitst op de vraag: hoe zorgen we ervoor dat de geschikte mens op de geschikte plek in het geheel werkzaam is? We zullen ontdekken dat we dan tot oplossingen kunnen komen die effectief zijn, veel voor de betrokkenen kunnen betekenen, maar toch in deze samenleving nog maar weinig worden toegepast.

We zien nu heel vaak in onze samenleving dat mensen op plekken werken waar ze helemaal niet geschikt voor zijn, of waarbij ze maar mondjesmaat de kans krijgen hun eigen capaciteiten in te zetten. De gevolgen zijn meestal groot. Heeft iemand een voor hem niet passende taak, bijvoorbeeld omdat die boven zijn kunnen gaat, dan kan dat leiden tot aanhoudende, uitputtende stress. Heeft iemand integendeel een taak die ver onder zijn niveau is, dan is dat in feite heel erg zonde voor de hele samenleving. Hoe komt dit? En wat kunnen we eraan doen? Voordat we verder nadenken over deze vragen, halen we enkele kerngedachten terug uit het artikel 'Hoe vind je je Werk?'

Wanneer is een maatschappij een harmonisch, dynamisch groeiend geheel?

In het genoemde artikel komt naar voren dat elk mens geworteld is in de spirituele Kern van het Univer-

sum, en daarom kosmische capaciteiten in zich draagt. Er is een achterliggende geestelijke Eenheid waarvan wij delen zijn. We zijn – ook al beseffen we dat nog maar ten dele – goden-in-wording.

Een tweede essentiële gedachte is: je Werk is je unieke bijdrage aan het geheel, aan dat ENE allesomvattende Leven. Daaronder vallen alle soorten bijdragen die je levert, of die nu betaald worden of niet, en of die nu formeel gezien worden als werk of niet.

Een maatschappij is in harmonie en functioneert als eenheid *als elk mens zijn unieke kwaliteit toevoegt aan het geheel*. Het is onze *dharma*, plicht of verantwoordelijkheid als mens om elke levensgemeenschap waarvan we deel uitmaken, te ondersteunen. Dat doen we logischerwijze altijd vanuit onze eigen, huidige vermogens: vanuit ons unieke karakter, dat wijzelf in talloze vorige incarnaties hebben opgebouwd.

Onze positie in de maatschappij is

ook niet toevallig. We bevinden ons in dit leven in die leefgemeenschap, te midden van die mensen, waartoe we in onze vorige levens een aantrekkingskracht hebben opgebouwd. We ‘horen’ in die leefgemeenschap, daar ligt onze dharma.

Er is een aantal overwegingen die je kunnen helpen het bij jou passende werk te vinden. Is je werk *noodzakelijk* of niet? Gaat het werk je *aan het hart*? En wat is je *motief*? Ons *ware Werk* als mens is het harmonisch leren maken van ons denken, oftewel, ons eenheidsbesef, ons begrip van het Leven en ons redelijk denken in elk van onze gedachten en handelingen naar buiten te laten komen. Ons ware Werk is ‘ploegen, zaaien en oogsten’ *op het mentale gebied*. Dat is in wezen de functie die wij als mensheid in de Kosmos hebben te vervullen. Onze gedachten planten zich ongezien in alle richtingen voort, los ervan of we ze uiten of niet.

Hiermee hebben we enkele theosofische hoofdpunten uit het artikel ‘Hoe vind je je Werk?’ opgehaald. We bouwen daar nu op voort.

Jouw geschikte plek in de samenleving, jouw taken, zijn geen ‘vastliggend gegeven’. Het tegendeel is het geval. We zijn immers lerende, groeiende wezens, en wat ons uiterlijke werk is, evolueert dus voortdurend met ons mee — ook al binnen één incarnatie. Bij alles wat we hieronder vertellen, moet u zich dus steeds een *dynamisch* proces voorstellen.

Waarom is ieders bijdrage uniek?

Wij allen hebben in talloze voorbije incarnaties een deel van onze grenzenloze potenties naar buiten weten te brengen. Dat hebben we op een unieke manier gedaan, door de levenskeuzen die we uit vrije wil gemaakt hebben, door de soort acties die we hebben verricht en de gewoonten die we zodoende zelfstandig hebben opgebouwd. Ook nu veranderen we door onze keuzen voortdurend ons karakter, onze manier van denken. Ons karakter ontplooit zich dus voortdurend, zij het altijd wel vanuit een fundamentele individuele karakteristiek of kenmerk (ons *swabhāva*).⁽²⁾

Verder heeft iedereen wel bepaalde specifieke vermogens ontplooid: bijvoorbeeld technisch inzicht, taalgevoel, enzovoort. Die kunnen we ten nutte inzetten voor anderen. Je moet daarbij uiteraard proberen om jouw speciale vermogens te verbreden, universeler te maken, en ook om nieuwe vermogens te ontwikkelen, maar je plek hangt toch mede af van je reeds ontwikkelde vermogens. Kortom: elk mens heeft iets te bieden aan het geheel

en dat is altijd *anders* dan de bijdrage van een ander. Je plek in het geheel zou dat moeten weerspiegelen.

Wij mensen compenseren elkaar, we vullen elkaar aan. Ook als we allemaal op het platteland zouden wonen en we allemaal boer zijn, zullen we elkaar nog onderling bijstaan. Immers, de een weet hoe je de beste stal bouwt, de ander hoe je het beste omgaat met ziekten van het gewas, en een derde hoe je zinvolle samenwerkingsverbanden creëert.

Alle soorten taken in een samenleving moeten dus worden ‘bemenst’. En in feite zien we in de ander wat in ons (soms) nog als potentie ligt te wachten, om ook te gaan ontwikkelen!

In onze huidige samenleving wordt elk type werk – zeker betaald werk – altijd gekoppeld aan een bepaald salaris, een bepaalde beloning. Hoe hoger de positie, des te meer geld. Theosofisch gezien is elke bijdrage essentieel en dus niet meer waard dan de andere. Als we dat inzien, zouden we dat in onze maatschappij ook financieel tot uitdrukking laten komen.

Waarom zitten veel mensen niet op hun ‘juiste’ plek?

Dat komt door zelfzucht en door onwetendheid over de aard en het doel van het leven. We zeiden al: bovenstaande ideeën over de aard van de Mens en de innerlijke structuur van de samenleving zijn nog geen gemeengoed in onze samenleving, en worden dus nog maar heel beperkt in de praktijk gebracht. Er is nog een wereld te winnen, wat dit punt betreft. En wij allen kunnen gemakkelijk een lange rij oorzaken opsommen waardoor de onjuiste mens op de onjuiste plek terechtkomt: persoonlijke ambities (zo hoog mogelijk willen komen op de maatschappelijke *uiterlijke* ladder of zoveel mogelijk willen verdienen), persoonlijke sympathieën en antipathieën tussen leidinggevende en medewerker, angst voor nieuwe taken en verantwoordelijkheden terwijl we die nog niet geprobeerd hebben, vooroordelen naar bepaalde groepen mensen toe, de neiging om aan een baan vast te houden, maatschappelijke opvattingen over wie wat zou moeten doen, enzovoort, enzovoort.

Dat zijn in feite allemaal uitingen van eenzelfde soort denken, namelijk, je eigen ‘ik’ centraal stellen in plaats van het wel en wee van de gemeenschap waarvan je een onlosmakelijk deel bent. Je ziet jezelf en de anderen niet als wezens met spirituele wortels, niet als volkomen gelijkwaardige leden van één Mensheid.

En waarom zijn velen geobsedeerd door wat ze als hun

eigen hoogste belangen zien? Omdat ze menen dat hun levens losstaan van het leven en het lot van alle andere mensen. Terwijl in de praktijk steeds blijkt dat het lot van *alle* mensen intens vervlochten is. In feite zo nauw vervlochten is, dat je kunt spreken van één lot, dat van de hele mensheid.

Onze zorgen moeten dan ook niet alleen cirkelen rondom het wel en wee van onszelf, maar vooral rondom het doel ervoor te zorgen dat al onze medemensen zich harmonieus kunnen ontplooiën.

Beroep doen op elkaars geestelijke bagage

Wat houdt dat harmonisch ontplooiën in? Elk mens heeft gedurende zijn incarnaties al een zekere ‘geestelijke bagage’ opgebouwd. Elk mens heeft zijn edele idealen, hoe beperkt ook, voorlopig. Die ‘boven-ikse’ toewijding aan een hoger doel kan diep in iemand verborgen liggen, maar is er altijd. Het kan altijd tot her-ontwaking worden gebracht.⁽³⁾

En soms kan dat op een heel praktische manier, door iemand vertrouwen en verantwoordelijkheden te geven in taken, waarin *hij zijn persoonlijke belangen vergeet*. Bijvoorbeeld doordat iemand de vreugde ontdekt van goed vakmanschap, of van toewijding aan muziek maken, of aan het vinden van meer waarheid, of aan het goed begeleiden van andere mensen, door hen te helpen om niet in de valkuilen te lopen waarin hijzelf is gelopen.

Kortom: elk mens kan altijd een beroep doen op zijn eigen geestelijke bagage, en die bagage door zijn keuzen nu verder verrijken.

Hoe krijgen we dat concreet voor elkaar: de juiste mens op de juiste plek?

De juiste persoon op de juiste plek krijgen is te realiseren als we uitgaan van het beginsel dat elk mens een gelijkwaardige, unieke bijdrage kan leveren, en dus ook in de samenleving de ruimte moet krijgen om die te leveren. Het lukt als we uitgaan van de eenheidsgedachte.

Ieders werkvreugde wordt ook veel dieper als hij die haalt uit het feit dat hij een wezenlijke bijdrage levert aan het geheel. Om een voorbeeld te geven: enige jaren terug staakte het spoorpersoneel, omdat ze niet steeds op hetzelfde traject wilden rijden. Ze noemden dat ‘het rondje om de kerk’. Je kunt je werkvreugde ook halen uit het proberen zo goed mogelijk mensen te vervoeren. In het eerste geval gaat het om jezelf; in het tweede geval om het oorspronkelijke doel van jouw functie binnen het geheel. Hieronder volgen enkele vragen over concrete situaties. Die zijn bedoeld om u enkele aanknopingspunten te

geven, waarmee u zelf kunt nagaan wat in die situaties de concrete consequenties van de theosofische beginselen zijn. Aan de genoemde situaties kunnen natuurlijk nog vele worden toegevoegd.

Om geen misverstand te wekken: hoewel de vragen hieronder verwoord zijn in termen van betaald werk (door te spreken over sollicitanten en dergelijke), gelden ze in feite voor *alle* soorten situaties waarin we een bijdrage leveren aan de samenleving — zij het natuurlijk dat het proces in die andere situaties een wat andere uiterlijke vorm aanneemt. Ook spreken we steeds over hij, en dan bedoelen we, zoals trouwens steeds voor onze artikelen in *Lucifer* geldt, hij *of* zij.

Enkele concrete situaties

- Je bent deel van een team. Een sollicitant blijkt zulke kwaliteiten te hebben, dat je hem dolgraag in je team zou willen hebben. Of, wat ook kan gebeuren: een van de medewerkers op een andere afdeling van jouw organisatie blijkt die gewilde kwaliteiten te hebben. Hij zou naar jouw afdeling kunnen. Maar ... jouw diepere inzicht in die mens én in de totale samenleving zegt je dat hij *nóg* meer kan betekenen voor de mensheid *op een plek buiten jouw organisatie*. Zou je die persoon daarop wijzen, bijvoorbeeld op een vragende manier? Moedig je hem aan die stap te maken?
- Je hebt momenteel een bepaalde taak in de organisatie. Je ziet, met je nuchtere en bovenpersoonlijke blik, dat een ander jouw taak *beter* zou kunnen verrichten. En dat er een wisseling van taken mogelijk is (waarbij jij wat anders gaat doen), die de hele organisatie ten goede komt. Wat zou je doen?
- Het is in jouw organisatie gebruikelijk dat stagiaires en beginnende werknemers eerst een aantal ervaringen opdoen op terreinen die minder verantwoordelijkheid met zich meebrengen. Daarvoor wordt altijd een bepaald aantal jaren uitgetrokken. Stel nu dat een nieuwe kracht laat zien dat hij zeer snel leert; dat hij de dingen snel begrijpt en beheerst ... maak je dan een uitzondering? Laat je die persoon sneller door alle voorbereidende stappen gaan? Laat je hem vanaf het begin inbreng geven in de visievorming, oftewel, ben je heel nieuwsgierig naar zijn visie over de huidige aanpak? Kortom, pas je het traject aan aan zijn karakter — aan de kwaliteiten die hij wellicht in vorige levens al krachtig had ontwikkeld?
- Sommige creatief denkende, initiatiefrijke personen

creëren hun eigen banen. Zij kijken goed om zich heen hoe alles functioneert en zien ‘dat er nog een belangrijk radertje ontbreekt in het raderwerk’. Zij zijn bereid dat radertje zelf te worden. Sta je dat toe, hoewel die rol misschien niet in de formele lijst met functiebeschrijvingen terug te vinden is, en evenmin in de officiële beloningsstructuur? Zou je het zelfs aanmoedigen?

- Er is nood aan de man in jouw groep. Er is een nijpende situatie en sommige teamleden laten onder hoogspanning zien dat ze onvermoede vermogens hebben. Zo zijn er teamleden die blijken helder te kunnen denken en anderen moed te geven of aan te sturen. Als nu de noodsituatie voorbij is en allen weer de draad oppakken van wat ze altijd deden ... verander je dan verder niets?
- Een nieuwkomer draagt een goede belofte in zich. Hij bewijst geschikt te zijn. Maar sommige klanten zouden moeite kunnen hebben met zijn uiterlijk, met de kleur van zijn huid, zijn godsdienst of zijn manier van praten. JIJ kijkt daar doorheen en ziet de ware mens erachter. Maar je weet dat sommigen dat niet zullen doen. Geef je zo iemand dan toch de taken die passen bij zijn idealen en karakter?
- Je hebt een leuke baan, met fijne collega's en een goed salaris. Maar als het product of de dienst die jullie leveren niet meer zou worden aangeboden, zou de wereld er niet op achteruitgaan. In de krant lees je dat er in andere – voor de maatschappij wél essentiële – sectoren sprake is van groeiende personeelstekorten en hoge werkdruk. Ben je bereid je baan op te zeggen en je te laten omscholen?
- In jouw organisatie werkt iedereen full-time. Dat is de traditie en dat wordt ook van ieder verwacht. Je ontdekt dat je met sommig vrijwilligerswerk het verschil zou kunnen maken. Ga je het gesprek aan dat je graag part-time wilt gaan werken om daarvoor meer tijd te krijgen?

Originele oplossingen ...

Als we met meer inzicht ons Werk doen in de wereld, zullen we in de praktijk merken dat we allerlei praktijkproblemen op ‘originele’ (want anders dan de heersende gewoontepatronen) manieren willen en kunnen oplossen. Onder andere als het gaat om het stimuleren van onze medemensen om hún juiste plek – daar waar ze nuttig zijn, daar waar ze iets doen dat hen aan het hart ligt – te vinden. Zo laten we de kiemen van een wijzere samen-

leving uitgroeien. En waar begint dat elders dan binnen onze eigen kring?

Referenties

1. E. Bomas, ‘Hoe vind je je Werk?’ Artikel in: *Lucifer – de Lichtbrenger*, jaargang 45, nummer 1, februari 2023, p. 25-30.
 2. G. de Purucker geeft op meerdere plekken uitleg van het theosofische begrip swabhāva. Heel beknopt vinden we dat in zijn *Occult Glossarium*. Den Haag, Stichting I.S.I.S., 1993, p. 222-223. Een veel uitgebreider en diepgaander uitleg geeft hij in *Esoteric Teachings. Volume 5, Hierarchies and the doctrine of emanations*. The Hague, I.S.I.S. Foundation, 2015, p. 76-111.
 3. Zie ook de rubriek ‘Lichtbrengers’, over Frans Douw, voormalig directeur van penitentiaire inrichtingen. Artikel van: E. Bomas, ‘Lichtbrengers in de samenleving. Frans Douw’ in: *Lucifer – de Lichtbrenger*, jaargang 44, nummer 4, augustus 2022, p. 130-132.
-

Akropolis, Athene.

De wedergeboorte van de val van de democratie?

Alkibiades en de democratie van Athene

Het lijvige boek van de romancier Ilja Leonard Pfeijffer over Alkibiades heeft in de pers veel aandacht gekregen. Al na één week stond dit boek van zo'n 1000 bladzijden – met 150 bladzijden referenties, zeer opmerkelijk voor een roman – op de eerste plaats van de NRC-boekentoptien. Alkibiades was een politicus die 450 jaar voor onze jaartelling in Athene geboren werd. Deze jongere tijdgenoot van Sokrates moet een opmerkelijk man geweest zijn, aan wie Plato een dialoog gewijd heeft en die in een andere dialoog van Plato, *het Gastmaal*, ook een rol speelt. Eén onderwerp in deze rijke roman trok vooral onze aandacht: de parallel tussen de Atheense democratie en de onze.

De afwisseling van dag en nacht, de vier jaargetijden, eb en vloed, waken en slapen — het is niet moeilijk te onderkennen dat er overal cycli zijn. Een cyclus is het verschijnen en verdwijnen van wezens of verschijnselen in de meest brede betekenis van het woord. Ofwel, wezens wissen perioden van activiteit af met die van rust. Alles is onderhevig aan cycliciteit, ook het menselijke leven. Ons huidige leven is een voortzetting van vorige levens.

Het is daarom niet verbazingwekkend dat vrijwel alle culturen van reïncarnatie uitgingen. In de tijd en beschaving van Alkibiades was het eveneens bekend, getuige onder andere de intellectuele onderbouwing ervan in het werk van Plato.⁽¹⁾

Ook de leer van wederbelichaming *zelf* kent cycli. Toen het christendom de staatsgodsdienst van het Romeinse rijk werd, raakte allengs

het idee van reïncarnatie in het vergeethoekje. Het verdween tezamen met de mensen uit de Oudheid, nadat deze leer door de kerkelijke autoriteiten als ketters in de ban werd gedaan. Maar nu wordt ze door steeds grotere aantallen mensen weer aangehangen.

We zeiden het al: alles is onderhevig aan cycliciteit; ook ideeën en beschavingen. Net als een mens kent een beschaving zijn jeugd, zijn bloei met zijn invloed op andere beschavingen en ten slotte is er de degeneratie en het verdwijnen. Als je wat dieper nadenkt over reïncarnatie, zie je dat zoiets ook niet anders kan.

Mensen reïncarneren in groepen

De leer van reïncarnatie is namelijk niet los te zien van de tweelingleer, karma, of oorzaak en gevolg. Elke gedachte en handeling is een oorzaak

Kerngedachten

» Mensen reïncarneren in groepen.

» Als in een democratie zelfzuchtige (deel)belangen een steeds grotere rol gaan spelen, zullen populistten daarvan gebruik maken en dreigt de democratie teloor te gaan.

die leidt tot een gevolg. Dat gevolg kan snel komen of in een toekomstig leven. Nu worden handelingen altijd verricht in relatie tot anderen: je werkt bijvoorbeeld samen met iemand of je werkt tegen iemand. Je zet het werk van iemand voort of je breekt het af. Hoe dan ook, er is een gezamenlijkheid aan oorzaken, die tot een gezamenlijk oogsten van gevolgen moet leiden.

Dit wordt begrijpelijker als je beseft dat er twee bindende krachten in het leven zijn: liefde en haat. Door hechte of minder hechte banden van liefde, en helaas ook door die van haat, antipathie, wrevel en tegenzin, worden mensen tot elkaar aangetrokken. Deze aldus ontstane relaties en onderlinge verbanden houden niet op te bestaan als je sterft. Ze zullen ertoe leiden dat je elkaar in een volgend leven weer ontmoet.

Daarom reïncarneren mensen in groepen. Door hun onderlinge banden en de oorzaken die ze met elkaar geschapen hebben, brengen ze in hun nieuwe reïncarnatie hun type beschaving met zich mee.

In de mythe van soldaat Er, het laatste deel van *De Staat*, verhaalt Plato hoe de ‘zielen’ van overleden mensen in groepen door de verschillende fasen van de dood gaan en ook weer als groep reïncarneren.⁽²⁾ Ieder mens heeft weliswaar zijn puur individuele oorzaken geschapen en krijgt in het nieuwe leven dan ook precies ‘het lichaam’ dat bij zijn karakter past, maar men blijft onderdeel van de groep waartoe men behoort of waartoe men zich het meest aangetrokken voelt.

Het zijn de karakters van de mensen, met hun goede en slechte eigenschappen, die de aard van de toekomstige beschaving bepalen. Mensen nemen hun inzichten en waandenkbeelden, hun overwinningen, falen en nog te leren lessen mee naar het nieuwe leven. De verworvenheden van een beschaving zijn niet verdwenen als de mensen die de beschavingen hebben opgebouwd, zijn gestorven. Maar ook hun falen een rechtvaardige en harmonieuze samenleving te creëren, blijft bestaan en leidt tot uitdagingen als de nieuwe beschaving gevormd is. De mentaliteit verandert niet door de dood, ofwel de rustfase tussen twee levens. Net zomin als dat tijdens een nacht slapen gebeurt.

Democratie van Athene

Hoewel de uiterlijke omstandigheden in de wereld van de 21e eeuw heel anders zijn dan die in het Griekenland van 2500 jaar geleden, is er niettemin een sterke mentale overeenkomst. De gelijkenis tussen de democratie van Athene en de democratische landen van vandaag is opval-

lend. In Athene werd, net als bij ons nu, de democratie als beste staatsvorm beschouwd. Democratie betekent letterlijk de ‘regering van het volk’. Nu was in de Atheense democratie slechts een deel van het volk vertegenwoordigd in de senaat – slaven en vrouwen bijvoorbeeld hadden geen stemrecht – maar vergeleken met de andere staatsvormen in die tijd, waar meestal slechts één of enkele heersers de scepter zwaaiden, was de macht in Athene in de handen van een relatief grote groep mensen. Overigens was die democratie nauwelijks bij machte de staat efficiënt te besturen.

De deskundigen beweren dat ten tijde van de staatsman Perikles (ca. 495-429 voor onze jaartelling) de Atheense democratie het beste functioneerde, hoewel er zeker ook toen behoorlijk wat strubbelingen waren. Na zijn dood ontstond er een situatie die sterk lijkt op hoe onze democratie nu functioneert. Perikles stierf in een pandemie. Daarna ontstond volgens Pfeiffer een situatie waarin sprake was van een enorme fragmentatie van meningen en partijen. De democratie werd een *ochlocratie*, een woord dat Pfeiffer vertaalt met ‘de dictatuur van de massa’. Politici probeerden niet meer hun eigen ideeën of visie te bepleiten en uit te voeren, maar uit angst voor machtsverlies stemden ze hun beleid af op de publieke opinie. Het werd in Athene steeds moeilijker politici te vinden die de moed hadden tegen de publieke opinie in te gaan. Soms waren impopulaire maatregelen nodig voor het welzijn van de staat, zeker op de langere termijn. De Atheense politici keken echter niet verder dan de volgende stemming in de Volksvergadering. Het welzijn van de staat als geheel raakte uit zicht.

Herkennen we dit niet in onze huidige tijd, waar politici de opiniepeilingen nauwlettend in het oog houden en hun ‘beleid’ laten afhangen van het feit of ze in de peilingen een zeteltje verliezen of er één bij krijgen? Gaat het hun werkelijk om het welzijn van de burgers, of formuleren ze hun ideeën slechts dusdanig, dat ze hopen dat ze bij de volgende verkiezingen daarvoor beloond worden?

Plato's democratie

Ochlocratie, zoals door Pfeiffer beschreven, is het verval van de democratie, dat ontstaat als de bewoners van een land hun persoonlijke vrijheden en begeerten boven hun verantwoordelijkheden en het algemene belang plaatsen. Het is bekend dat Plato geen hoge dunk had van de democratie. Voor de grote filosoof gaat de democratie kapot door de *meningzuchtigen*, die in ongeremde vrijheid niets anders in het leven beogen dan het bevredigen van

hun begeerten. De leiders van een democratische staat stellen daarom alles in het werk om de tomeloze vrijheid van de burgers te garanderen en hun ongebreidelde zucht naar consumeren in stand te houden. Dat achten ze de beste waarborg voor hun leiderschap. Maar juist daardoor verliezen deze leiders elk gezag. Of zoals Plato de verhouding tussen leiders en het volk in een democratie beschrijft:

Loyale burgers, die luisteren naar de bevelen van de regeerders, worden met slijk besmeurd, als mensen zonder ruggengraat. Neen, leiders die niets, en onderdanen die alles te zeggen hebben: dát is de formule! Dát verdient alle lof en eer, zowel privaat als publiek. Wel, gaat men in zulke staat niet onvermijdelijk in alles tot de uiterste vrijheid. (...)

In zo'n staat is het de meester die zijn leerlingen vreest en vleit, terwijl de heren studenten vanuit de hoogte op hun professoren neerzien. (...) En de oude mensen passen zich aan bij de jeugd en putten zich uit in grapjes en scherts. Om toch maar niet de indruk van kniezerigheid en bazigheid te verwekken, gaan ook zij de jeugd na-apen.⁽³⁾

Hoe herkenbaar is dit beeld: politici die in het geveel van de burgers willen komen. Een triest voorbeeld daarvan is de houding van sommigen van hen ten opzichte van asielzoekers. Omdat delen van de bevolking de vluchtelingen niet willen opnemen, worden er zelfs wetten aangenomen, waarvan van tevoren bekend is dat ze tegen de grondwet ingaan en daarom nooit uitgevoerd kunnen worden. Dit wordt alleen gedaan om bij het volk de indruk te wekken dat men luistert naar hun wensen.

Populisme en polarisatie

Deze 'democratische' mentaliteit is een voedingsbodem voor wat we populisme noemen. Je spreekt het volk naar de mond. Je belooft ze vrijheid, welvaart en comfort. Het algemene belang, ook op de langere termijn, wordt opgeofferd aan de tijdelijke luimen van het volk of een deel daarvan.

Pfeiffer stelde vast dat dit in het Athene van 2500 jaar geleden net zo plaatsvond als nu. Hij wijst op een speech van een zekere Cleon, die wordt geciteerd door de geschiedschrijver Thucydides. Pfeiffer kreeg het idee die speech te vertalen in het jargon van de huidige populistten. Dat kostte geen enkele moeite. Cleon gebruikte dezelfde hyperbolen en dezelfde herhalingen. Het was precies dezelfde trukendoos die de tegenwoordige populistten hanteren.

Natuurlijk hangt de ophitsende taal van populistten nauw samen met de polarisatie in de samenleving. Als politici niet het welzijn van *alle* burgers beogen, zowel die nu leven, als die van de toekomst, ontstaat onenigheid. Als het belang van slechts één partij wordt gediend, betekent het dat je je keert tegen de andere partij. Ook dat is een kenmerk van een verworpen democratie. De verdediging van de belangen van een groep gaat gepaard met de aanval op een andere. Pfeiffer spreekt in dit verband van een boksring van deelbelangen. De achterban van de ene politicus staat vijandig tegenover de andere. Zo worden in ons land kunstmatige scheidingen gemaakt tussen randstedelingen en mensen van het platteland, tussen allochtonen en autochtonen. En 'Europa' is een ander 'kwaad', waarover populistten in bloemrijke taal hun gal spuwen.

Einde van de democratie?

Volgens Plato in *De Staat* zal een te ver doorgevoerde democratie uiteindelijk tot een dictatuur leiden. De grote vrijheid van de burgers met hun onverzadigbare begeerten, leidt tot een dusdanige chaos, dat de roep om een sterke man, die orde op zaken komt stellen, niet meer te negeren valt.

Dit hoeft echter niet plaats te vinden als de mensen in een democratie zich wel aan de wetten van het land houden. In een van zijn laatste werken, *De Staatsman*, beschrijft Plato de democratie als een tussenvorm, die kan pendelen tussen een staat waarin de inwoners zich wel aan de wet houden en één waarin ze dat niet doen.

De Staatsman beschrijft een hiërarchie van regeringsvormen. In de beste staatsvorm is er één leider die zich aan de wet houdt; de op één na beste wordt geleid door een groep zich aan de wet houdende mensen; dan volgt een vorm waarin het volk zichzelf bestuurt en de wet in acht neemt. Het keerpunt ontstaat als de wet niet meer gerespecteerd wordt. Allereerst is dat een democratie waarin mensen de wet negeren; dan een kleine groep die de wet aan zijn laars lapt; en het dieptepunt is een staat geleid door één mens die zich niets aan de wet gelegen laat liggen. Dus bovenaan in deze spirituele hiërarchie staat de Leider, de koning-filosoof. Deze functie wordt bekleed door de wijste van de staat. En voor de duidelijkheid: ze is niet overerfelijk. Onderaan staat de dictator, de eenling die door macht regeert.

Hierbij kun je nog aantekenen dat als Plato spreekt over de wet of wetten, hij niet per se de menselijke wetten hoeft te bedoelen, maar kosmische wetmatigheden. Wel

moeten de menselijke wetten een afspiegeling zijn van de kosmische wetten.

Hoe dan ook, een democratie is dus niet gedoemd ten onder te gaan in chaos en onrechtvaardigheid. Alles hangt af van de mentaliteit van de mensen die erin wonen.

Het veredelen van de democratie

Na de dood van Perikles moest de Atheense democratie twee keer plaatsmaken voor een oligarchisch bewind (een beperkte groep mensen greep de macht), maar ze wist toch weer, met wat aanpassingen, overeind te krabbelen, totdat de Macedoniërs in 322 voor onze jaartelling er resoluut een eind aan maakten.

Of onze democratie eenzelfde lot is beschoren, is niet vast te stellen. Cycliciteit betekent niet dat de nieuwe fase precies hetzelfde is als de oude. Onze huidige democratieën zijn weliswaar de gevolgen van vorige beschavingen, het zijn echter geen exacte kopieën. Zoals we hiervoor stelden, hangt de kwaliteit van onze democratie af van de mentaliteit van de mensen. Hopelijk hebben de mensen die nu leven iets geleerd van hun vorige leven en kunnen ze bepaalde fouten herstellen. Bovendien zijn niet alle mensen die nu in democratische landen leven, degenen die ook de Griekse beschaving samenstelden. Er is een constante uitwisseling van ideeën en mensen. Mensen verlaten een cultuur, nieuwe mensen stromen binnen. En het allerbelangrijkste is dat mensen een vrije wil hebben. Karma is geen doem. Het is geen buiten de mens staande kracht. We kunnen de uitdagingen waarvoor we staan, en die uit ons verleden voortkomen, op een adequate manier oplossen, wanneer we het welzijn van allen op het oog hebben. Pfeiffer schreef zijn roman als waarschuwing. Democratie is geen vanzelfsprekendheid. Als we haar alleen maar beschouwen als de beste methode om onze zelfzuchtige belangen veilig te stellen, dan zullen uiteindelijk de populistten winnen en zal, zoals Plato voorspelt, de democratie eindigen in een dictatuur.

Wie zijn geschiedenis niet kent, is gedoemd haar over te doen. Mensen zijn in essentie lerende wezens. De studie van het oude Athene is niet alleen interessant tijdverdrijf. We kunnen leren van de toen gemaakte fouten. Die hoeven wij niet de herhalen. We kunnen de kwaliteit van onze democratieën al behoorlijk verbeteren, als we rekening houden met minderheden en als we door middel van sociale wetten de economisch en intellectueel zwakkeren beschermen en ondersteunen. Naarmate we hiertoe in staat zijn, groeit niet alleen de samenleving in kwaliteit, maar ook de mensen die haar samenstellen zullen in

bewustzijn groeien.

We kunnen democratie zien als het zich *verantwoordelijk* weten voor het totaal van de mensen die in een land, of werelddeel, ja, in heel de wereld leven. In dat geval beperken we de democratische handelingen niet tot het eens in de zoveel tijd naar het stembureau gaan om op een partij te stemmen, maar zullen we voortdurend actief pogen de staat optimaal te laten functioneren. We zullen dan niet meer achter deelbelangen aanhollen, maar ons vereenzelvigen met de hele natie en zelfs met al wat leeft op aarde. We zullen een wereld nastreven waarin iedereen zijn bijdrage kan leveren aan het geheel, en waarin iedereen van het geheel de middelen krijgt aangereikt dit te doen. Ook al kunnen we de algemene cyclus van opgang en neergang van beschavingen niet tegenhouden, we kunnen die opgang én neergang door onze keuzes een edel karakter geven, door voortdurend voor onze universele principes te staan en daaraan praktische vormen te geven.

Leestips over de theosofische visie op democratie

Barend Voorham, 'De universele politicus, stemadvies voor aanstaande verkiezingen'. Artikel in: *Lucifer*, jaargang 39, nummer 1, februari 2017, p. 18-21.

Erwin Bomas, 'Ideeën regeren de wereld. Plato over de ideale staat'. Artikel in: *Lucifer*, jaargang 39, nummer 4, augustus 2017, p. 20-30 (symposiumverslag 'Mededogen en Wijsheid, sleutels voor een harmonieuze en gezonde wereld').

Gottfried de Purucker, 'De schijnbare tegenstelling tussen democratisch en hiërarchisch bestuur'. Artikel in: *Lucifer*, jaargang 29, nummer 6, december 2007, p. 113-114.

Henk Bezemer, 'Romeinse lessen'. Artikel in: *Lucifer*, jaargang 29, nummer 6, december 2007, p. 106-110.

Barend Voorham, 'De beperking en uitdaging van de democratie'. Artikel in: *Lucifer*, jaargang 24, nummer 2, april 2002, p. 49-52.

De artikelen zijn op te vragen bij het redactiesecretariaat van *Lucifer*.

Referenties

1. Plato, *Phaidon*. Vele vertalingen.
2. Plato, *De Staat*, X, 614–621 (universele Plato-paginering). Vele vertalingen.
3. Plato, *De Staat*, VIII, 562-563 (universele Plato-paginering). Vele vertalingen.

De intuïties van Jane Goodall

Sommige wetenschappers zijn gemotiveerd door een besef dat er achter de wereld een spirituele kracht werkzaam is. Dat besef zet hen aan tot waarheidsgetrouw onderzoek en vaak ook tot maatschappelijke hervormingen. Een van hen is Jane Goodall. Een goede reden om iets meer over haar visie op natuur en maatschappij te vertellen.

Kerngedachten

» Volgens Goodall is er een spirituele macht die alles verbindt, en zit er een vonk van die macht in alles wat leeft.

» Het geestelijke denken in elk mens noemt Goodall 'onverwoestbaar', omdat het in haar ogen de visie en de kracht bezit om alle barrières te overwinnen.

» Goodall zet zich ook nu nog, op hoge leeftijd, in voor haar idealen.

» Haar visie kan gevormd zijn door de Theosofie, want die heeft ze in haar jonge jaren bestudeerd.

Jane Goodall raakte wereldwijd bekend door haar onderzoek naar chimpansees in Afrika en haar onvermoeibare inzet voor natuurbescherming. Dat laatste doet ze door lezingen over de hele wereld te geven en door middel van twee non-profit organisaties die ze heeft opgericht. De eerste is gericht op de bescherming van mensapen, en heet de *Jane Goodall Institute*. De tweede stimuleert en faciliteert jongeren om in teams waardevolle acties te bedenken én uit te voeren ten behoeve van hun lokale mensen-, dieren- en plantengemeenschap. Deze heet *Roots & Shoots*, kortom, Wortels & Scheuten. Jane Goodall weet van doorzetten. Ze is nu 89 jaar en reist nog steeds de wereld rond om lezingen te geven, in dialoog te gaan met jongeren, de afdelingen van *Roots & Shoots* te bezoeken, enzovoort. Er waren vele jaren dat ze 300 dagen op pad was en maar 60 dagen thuis, in Engeland. Wat motiveerde haar? Voordat we daarop ingaan, eerst iets meer over haar levensloop.

Onderzoek en samenleving

Jane Goodall begon haar loopbaan

als primatenonderzoeker al heel jong: ze was net twintig jaar en nog niet eens aan een universitaire studie begonnen. Maar Louis Leakey, de beroemde paleoantropoloog die in Tanzania oude menselijke resten opgroef, zag wat in haar en vroeg haar of zij chimpansees wilde bestuderen. Immers, meer kennis van het gedrag van mensapen leek Louis Leakey hard nodig, want die kennis kon dan naast de kennis van oude mensenrassen gelegd worden. Hij zorgde voor een onderzoeksbeurs en gaf Jane Goodall de kans om aan de universiteit van Cambridge te studeren.

Jane ging aan de gang, in het begin totaal alleen, slapend in een tentje, in het *Gombe Stream National Park* in Tanzania. Dat deed ze met een enorme inzet en doorzettingsvermogen. Ze wist na enige tijd op vertrouwde voet te raken met een naburige groep chimpansees. Daardoor kreeg ze de kans hun gedrag van zeer dichtbij te ervaren. Uiteindelijk deed ze menige ontdekking, die het bestaande beeld van deze mensapen deed kantelen. Chimpansees bleken veel meer menselijke trekken te

Een Britse Roots & Shoots-afdeling in actie.

hebben dan men voor mogelijk hield — iets wat de latere mensapenonderzoeker Frans de Waal met andere waarnemingen heeft bevestigd. Haar ideeën verdedigde ze krachtig. Ze werd vooral aangevallen op het feit, dat ze een band opbouwde met de dieren die ze observeerde. Dat was ‘niet objectief’. Jane vond dat dat juist de deur opende tot menige ontdekking.

Gedurende haar langjarige onderzoek zag Jane Goodall het leefgebied van de chimpansees krimpen, en ervaarde ze de ernstige gevolgen van stroperij en handel. Dat motiveerde haar om ook krachtig te gaan werken als activist. Daarbij was het voor haar een heldere zaak dat ‘mensenbescherming’ en ‘dierenbescherming’ hand in hand gaan. Immers, als onze welvaart niet beter verdeeld wordt, blijven we de situatie houden dat bewoners de laatste mensaap vangen of de laatste boom kappen om in hun levensonderhoud te voorzien. Vandaar dan ook dat ze in haar bovengenoemde jongerenbeweging, *Roots & Shoots*, de teams stimuleert om verbeteringen te bereiken in drie richtingen: hun lokale mensengemeenschap, de dieren in de lokale natuur, en de ecosystemen waarin dier én mens leven (de toestand van natuur en milieu). Er zijn momenteel 8000 afdelingen in 140 landen actief.

Inspirerende lezingen

Jane Goodall's lezingen hebben talloze mensen geïnspireerd. Daarom is zij een veelgevraagde spreker over de hele wereld. Wat zijn haar bronnen van inspiratie? Haar visie heeft te maken met haar intuïtieve besef dat Mens en Natuur in wezen één zijn. Jane Goodall zei het zo:

Er zijn twee manieren waarop je over ons leven op aarde kunt nadenken. Je bent het eens met Macbeth dat het leven niet

meer is dan “een verhaal, verteld door een dwaas, vol kabaal en woede, zonder betekenis” — een visie die gedeeld werd door een cynicus die beweerde dat de mensheid niets anders is dan een “evolutionaire misstap”. Of je zit in het kamp van Pierre Teilhard de Chardin die zei: “Wij zijn spirituele wezens met de ervaring van een mens.”⁽¹⁾

Jane Goodall gaat uit van dat laatste. Zij ervaart, zo zegt ze, dat ze deel is van een grote spirituele macht. Op een dag drong het tot haar door *dat een vonk van die spirituele macht in alles zit wat leeft*, “van de vlinders die komen langsfladderen tot de woudreuzen met hun slingerende ranken”.⁽²⁾

Het geestelijke denken in elk mens noemt zij “onverwoestbaar”, omdat het in haar ogen de visie en de kracht bezit om alle barrières te overwinnen, ten bate van een groter ideaal. Haar grote voorbeelden zijn daarom mensen als Martin Luther King Jr., Ken Saro-Wiwa, Winston Churchill (vanwege zijn vermogen om de krachten van alle Engelsen te bundelen gedurende de Tweede Wereldoorlog) en Mahatma Gandhi.⁽³⁾ Dat elk mens in de kern een ethisch wezen is, verwoordt ze zo:

Wij als soort bevinden ons op het pad van morele evolutie, we bespreken wat goed is en wat fout, hoe we ons jegens elkaar en de maatschappij moeten opstellen, en doen ons best democratische regeringen te vormen. Sommige mensen bevinden zich inmiddels ook op het pad van spirituele evolutie ... dat we ons afvragen wie we zijn en waarom we hier zijn, en inzien dat we deel uitmaken van de wonderbaarlijke wereld der Natuur. Shakespeare omschreef dat prachtig. Hij zag “boeken in stromende beken, preken in stenen en het goede in alles.”⁽⁴⁾

Haar visie kan mede gevormd zijn door de Theosofie, want die heeft ze in haar jonge jaren bestudeerd.⁽⁵⁾

Toewijding aan de mensheid

Vele mensen doen een beroep op Jane Goodall, omdat zij zich in grote problemen bevinden. Hoewel ze een volle agenda heeft, tracht ze naar vermogen toch contact met hen te maken, en hen zo mogelijk te bemoedigen, visie te geven, of te wijzen op een manier waarop ze eruit zouden kunnen komen. Ik noem als voorbeeld haar langdurige contact met een vrouw met een dissociatieve persoonlijkheidsstoornis. Deze vrouw had in de beginfase 22 identiteiten. Als Jane door haar werd gebeld, hoorde ze steeds een andere stem. Jane adviseerde haar om al haar

ervaringen op te schrijven. Dat bleek te helpen. Nu vele jaren later kan deze vrouw weer in de samenleving functioneren. Ze werkt in een school voor kinderen uit achtergestelde gezinnen.

Jane Goodall heeft op haar leeftijd een agenda, zo vol dat die door menige veertiger als ‘onrealiseerbaar zwaar’ zou worden gezien. Soms is ze natuurlijk doodmoe. In een interview beschreef ze eens dat ze soms de Bijbel gebruikt als ‘tipgever’. Een passage sprak haar bijzonder aan, en dat is *Lukas* 9:62. Jane beschreef die tekst in haar eigen woorden op de volgende manier: “Someone who puts his hand to the ploughshare, and then turns his back, is *not* fit for the kingdom of heaven”⁶⁾ Vertaald in het Nederlands: “Iemand die zijn hand op de ploegschaar legt, en het dan de rug toekeert, is *niet* geschikt voor het koninkrijk der hemelen.” Oftewel: als je aan het ploegen bent, maak je dan niet druk of het wel genoeg effect heeft, of het niet prettiger was toen je dat nog niet deed, of je het wel aankan, enzovoort, maar ga door met wat je denkt dat je moet doen, voor de gemeenschap.

Wat haar ook motiveert, is dat ze niet in toeval gelooft. Ze ziet de gebeurtenissen in ons leven als kansen.⁷⁾ Ze wordt gesterkt in die visie omdat het haar diverse keren opviel dat iemands lotgevallen juist van zo’n aard waren, dat die bepaalde waardevolle potenties in hem actief maakten.

Ten slotte ...

We eindigen met dit citaat van haar, omdat het haar inzicht dat de mens meer is dan zijn uiterlijke verschijning laat zien:

Vorig jaar, tijdens het vragenuurtje na mijn lezing, vroeg een vrouw me: “Wat wordt uw volgende avontuur?” Ik moest er even over nadenken, en realiseerde me opeens dat het kon zijn: “Doodgaan” zei ik. Er viel meteen een “doodse” stilte ... “Nou, als je doodgaat, is er ofwel niets, en dat is dan prima, of er is wel iets. Als er wel iets is, waarin ik dus geloof, welk avontuur kan er dan nog groter zijn dan dat te ontdekken?”⁸⁾

Referenties

1. Jane Goodall en Douglas Abrams, *Het boek van hoop. Levenslessen voor een mooiere toekomst*. New York, Harper Collins, 2021, p. 234-235.
2. Zie ref. 1, p. 163-164.
3. Zie ref. 1, p. 164-165.
4. Zie ref. 1, p. 232.
5. Bron: Engelse *Wikipedia*, lemma ‘Jane Goodall’, paragraaf over ‘Religion and spirituality’.
6. Bron: website https://www.youtube.com/watch?v=3VEj-uQlu_U.
7. Zie ref. 1, p. 227.
8. Zie ref. 1, p. 237.

Gesignaleerd

Gericht bewustzijnscontact

In november 2022 werd een artikel in het blad *Nature* (online) gepubliceerd, waarin getracht werd te verklaren wat tot nu toe nog een raadsel voor de onderzoekers was.⁽¹⁾ Het artikel geeft ons enkele interessante aanknopingspunten voor een theosofisch commentaar.

Een nog onopgeloste vraag

Het gaat over een bepaalde groep Melkwegstelsels. Zoals u wellicht weet, is een Melkwegstelsel een grote groep sterren: meestal een geordend geheel van vele honderden miljoenen sterren. Onze eigen Melkweg is er een mooi voorbeeld van.

Uit de kern van sommige Melkwegstelsels worden naar twee tegengestelde richtingen toe deeltjes uitgestoten. Die twee bundels bestaan uit losse elektronen en protonen, de basisbestanddelen van atomen. Zulke deeltjesstromen produceren ook straling, in dit geval gammastraling en röntgenstraling. Dat zijn voorbeelden van zeer energierijke straling.

De bundels zijn relatief smal en ze zijn op ontzaglijk grote afstanden waar te nemen (zie illustratie op pagina 90). Zo’n stroom verandert soms op wonderlijk snelle manier in sterkte. Zijn intensiteit neemt dan binnen enkele uren of dagen toe en af. Dat kunnen we voor een Melkweg-

stelsel, een kosmisch wezen dat misschien wel duizenden miljarden jaren leeft, toch wel 'heel snel' noemen.

Melkwegstelsels die vanuit hun kern twee van zulke deeltjesbundels uitstoten, worden *quasars* genoemd. Op het moment dat deze bundel door ons op Aarde kan worden waargenomen, kortom, als onze Planeet binnen het bereik van die bundel ligt, noemen we zo'n quasar een *blazar*. Een blazar is dus simpelweg een quasar die 'ons beschijnt'.

De hypothese: versnelling door schokgolven

Wat is nu het raadsel dat tot nu toe op een oplossing wacht? Dit: de uitgestoten deeltjes verplaatsen zich met bijna de lichtsnelheid. *Welke 'kracht' of 'motor' of 'versneller' in of nabij de kern van een Melkwegstelsel weet ze tot zo'n snelheid op te zwepen?* De wetenschappers konden zich tot nu toe geen mechanisme voorstellen dat dat voor elkaar krijgt. Wij hebben hier op Aarde deeltjesversnellers gebouwd die protonen daadwerkelijk een 'bijna-lichtsnelheid' geven, zoals het CERN, maar ... een Melkwegkern heeft nu eenmaal geen CERN.

Een groot team onderzoekers meent nu dat een dergelijke versnelling mogelijk is, als de kern van zo'n Melkwegstelsel superzwaar is. Daardoor worden nabij zijn noord- en zuidpool krachtige schokgolven opgewekt. Die schokgolven meppen als het ware de deeltjes weg, zoals een tennisser doet.

Een schokgolf ontstaat als vele golven elkaar op één punt en op één moment allemaal versterken. Dat geeft een explosieve 'duw'. Je kunt het een beetje vergelijken met 10 of 20 mensen die precies tegelijk een zwaar voorwerp een duw geven, waardoor dat in beweging komt. Of met een vliegtuig dat door de geluidsbarrière gaat en zo een schokgolf produceert.

Gericht bewustzijnscontact

Hieronder gaan we na tot welke verklaringen we kunnen

Schildering van een blazar.

komen als we de astronomische feiten vanuit de Theosofie belichten.

Volgens de Theosofie worden alle verschijnselen tot stand gebracht door bewustzijn, want *alles* leeft. Elk Melkwegstelsel is dus de belichaming van een kosmisch wezen, een wezen dat gekenmerkt wordt door een galactisch bewustzijn. En natuurlijk geldt datzelfde principe voor Zonnen en Planeten, en voor alle wezens binnen een Planeet. Wat we om ons heen ook zien, het zijn altijd de uiterlijk waarneembare effecten van wezens die samenwerken, die met elkaar in wisselwerking zijn. En dankzij de ervaring opgedaan tijdens deze wisselwerkingen, verruimen alle wezens de reikwijdte van hun bewustzijn. De Kosmos is dus een *spirituele leerschool*.

We zien bij een blazar dat het ene Melkwegwezen, het wezen dat de deeltjes uitstoot, contact maakt met enkele andere Melkwegwezens. Dat zijn er nooit veel, want de deeltjesstroom is smal. De blazar maakt dus contact met een zeer selectieve groep andere sterrenstelsels. *Het is daarom een voorbeeld van gericht bewustzijnscontact, dat het gevolg is van eerder opgebouwde onderlinge attracties, aantrekkingskrachten.* Zoals wij mensen in feite zeer vaak, door de hele dag heen, gericht contact maken met één mens of enkele andere mensen.

We bespreken nu in de komende paragrafen steeds een bepaalde vraag, verwoord in de paragraafkop.

Is een schokgolf inderdaad een mogelijke verklaring?

Wat de hypothese betreft dat de snelheid van de deeltjes wordt veroorzaakt door schokgolven: daarover kunnen we natuurlijk geen zekere uitspraak doen. Maar het is theosofisch gezien wel een mogelijkheid; het is het onderzoeken waard. Ook hier kunnen we gebruikmaken van het feit, dat wat er op kosmisch niveau gebeurt in beginsel ook in het klein, binnen de mensheid gebeurt. Zo boven, zo beneden. Want ook tijdens onze bewustzijnsontwikkeling zijn er als het ware 'schokgolven'.

De innerlijke groei van de mensheid verloopt in cyclussen. Enkele cyclussen die een grote rol spelen, hebben periodes van respectievelijk 72 jaar, 100 jaar, 2160 jaar, 5000 jaar. Als nu meerdere cyclussen tegelijk een periode afsluiten en dus tegelijk hun volgende periode beginnen, maakt de mensheid een heftige overgangperiode door. De trillingen, de golven versterken elkaar krachtig. Er ontstaat een soort spirituele-mentale-psychologische-stoffelijke schokgolf. Zo'n stroomversnelling, zo'n kosmische gesteldheid kunnen wij als individu op verschillende manieren aanwenden.

Hoe we die benutten hangt af van onze eigen ethische keuzen. Elke impuls – of die nu vanuit onze eigen Planeet, ons Zonnestelsel, onze Melkweg of een *andere* Melkweg komt – is op zich een neutrale kracht. Of wij er een zegen of een drama van maken, is aan *ieder mens* zelf om te bepalen. We kunnen bij elke impuls kiezen. Wenden we de extra energie aan ten bate van de mensheid, ten bate van de hele gemeenschap? Of vragen we ons alleen maar af: 'wat heb ik eraan?' of 'benadeelt het mij?'

Is het een 'eenzijdige invloed' of een wisselwerking?

De astronomen nemen dus een deeltjesstroom waar die vanuit de kern van een ander Melkwegstelsel door ons Zonnestelsel stroomt. Hij stroomt natuurlijk ook door onze Melkweg, want onze Zon is een klein onderdeelje van onze Melkweg. Dat lijkt op een eenzijdige invloed vanuit de blazar op ons. Maar volgens de Theosofie zal elke actie van een wezen naar een ander wezen toe, in dat tweede wezen een reactie oproepen die het eerste wezen weer bereikt. Dit volgt uit de universele wetmatigheid van oorzaak en gevolg, een van pijlers van de Theosofie. De beïnvloeding van ons Melkwegstelsel door de blazar schept een onderlinge band, die vroeg of laat tot uiting komt in een invloed die *ons* Melkwegwezen op zijn kosmische collega uitoefent. Kortom: *er is altijd sprake van een wisselwerking*. Zoiets als een eenzijdige invloed bestaat niet. In de Kosmos is er fundamenteel een continue wisselwerking tussen alle wezens, al is de ene wisselwerking veel intensiever dan de andere. In het algemeen is ook elke wisselwerking een voortzetting van eerdere contacten, van eerdere samenwerkingen. Kortom: meestal hebben we te maken met een nieuwe fase in een zeer oude samenwerking. Bedenk ook dat als onze Melkweg of ons Zonnestelsel reageert op de impuls die de blazar geeft, die reactie niet per se hoeft plaats te vinden op het *fysieke* gebied: mogelijk reageert onze Melkweg of ons Zonnestelsel met een 'gerichte bundel deeltjes' op *etherisch* gebied. Op een gebied dus dat de huidige wetenschappers niet kunnen meten. Zoals ook de ene mens een ansichtkaart kan krijgen van een ander, en als gevolg daarvan intensief aan de afzender denkt — die vervolgens zijn uitgezonden gedachte opvangt. Die uitgezonden gedachte is een mentale golf, een mentale stroom.

Waarom bevinden we ons binnen het bereik van die bundel deeltjes?

Ook hier kunnen we de wetmatigheid van oorzaak en

gevolg toepassen. Wij bevinden ons binnen de invloedstroom van de blazar vanwege de banden die we in het verleden zelf met dat Melkwegstelsel hebben opgebouwd. We hebben een onderlinge attractie opgebouwd. We worden niet toevallig door zijn straal 'beschenen'.

Orde, wetmatigheid heerst in heel het Universum. Kennelijk is nu het moment aangebroken dat die onderlinge band zich weer uit. Zoals wij mensen op een bepaald – nooit toevallig! – moment in ons leven geconfronteerd worden met een oude vriend of neef die we gedurende enige tijd niet hebben gezien. Daarbij hebben we bij elke ontmoeting de keuze: versterken we die band of laten we deze juist los, omdat we ons op andere dingen en andere mensen willen richten?

Hoe verklaart de Theosofie de enorme afstanden die worden overbrugd?

Als we in dit verband praten over de enorme afstanden tussen Melkwegstelsels, maken we in feite de vergissing om ons menselijk idee van afstanden te projecteren op wat kosmische wezens ervaren. De wezens die Melkwegstelsels bezielen hebben een heel ander type bewustzijn dan wij en daarom ook een totaal ander besef van ruimte en tijd. Wat voor ons een zeer langdurig proces is, miljarden jaren duurt, is in hun bewustzijn wellicht te vergelijken met een dag of een *split second*. Wat voor ons extreem ver is, is voor hen misschien 'vijf huizen verderop in de straat'. Ook kinderen ervaren afstanden en tijd al anders dan volwassenen: voor een kind is een autoritje van een uur naar oma wellicht heel ver, tot de uiterste grens van *zijn* kosmos.

Welke karakteristiek heeft de deeltjesstroom?

Elke invloed, dus elke kracht of deeltjesstroom, weerspiegelt de karakteristiek van het wezen dat deze uitzendt. De deeltjesstroom heeft daarom de grondtoon en ook de eventuele boventonen van het wezen dat die emanereert. Het gaat dus altijd om een heel specifieke, karakteristieke impuls.

Welke karakteristiek een blazar, een bepaald Melkwegwezen heeft, kunnen we pas te weten komen als we ons bewustzijn eerst hebben weten te verheffen tot het bewustzijnsniveau van zo'n galactisch wezen. We kunnen het te weten komen, maar we moeten ons wel daarvoor geschikt maken! En nuchter gezegd, dat is een kwestie van miljarden jaren ... maar het gaat om het principe. Ooit zullen we het kunnen.

In hoeverre worden wij door zo'n invloed vanuit een Melkwegwezen beïnvloed?

Of we wel of niet door een kracht van buiten worden beïnvloed, hangt af van de vraag of wij een soortgelijke karakteristiek hebben als die kracht. Als we 'niets met die kracht hebben', dus er geen affiniteit toe voelen, dan gaat zo'n deeltjesstroom dwars door onze sfeer heen zonder enige vorm van interactie. Stel: we horen ergens de muziek van Beethoven, maar die muziek zegt ons niets. Dan gaan die geluidstrillingen door ons heen, zonder dat ze enige indruk in ons bewustzijn achterlaten. Misschien hebben we ze niet eens door.

Bij een *overeenkomst* in karakter tussen de blazar en wijzelf is er altijd sprake van een invloed op ons. We resoneren mee, meer of minder — of we ons daarvan nu bewust zijn of niet. Of we wijs met die kosmische invloed om weten te gaan, hangt af van onze beheersing ervan.

In dat opzicht speelt de universele Hiërarchie van Mededogen een essentiële rol. Die Hiërarchie bestaat uit zelfbewuste, relatief vergevorderde wezens die zich volledig gewijd hebben aan het spirituele welzijn van al wat leeft. Zij zijn op de hoogte van alle soorten invloeden die van buiten onze Planeet of ons Zonnestelsel instromen, en kunnen tot op zekere hoogte de wezens die minder ver ontwikkeld zijn, beschermen tegen de destructieve effecten die zouden optreden als die krachten ongehinderd op ons zouden inwerken. Zij vormen door hun aard een beschermende 'wal' of 'sfeer' rondom de Planeet, en het Zonnestelsel, precies zoals ook onze aardse atmosfeer een beschermende wal vormt tegen kosmische en ultraviolette straling.

Wat is onze verantwoordelijkheid hierbij?

Mogelijk functioneert ons Zonnestelsel als een soort transformator voor de deeltjesstroom vanuit de blazar. Dat houdt in dat die stroom, terwijl hij door onze Zonnesfeer heen gaat, iets van onze karakteristiek meekrijgt. Hij wordt als het ware door ons gekleurd. En vervolgens gaat die stroom verder, aangetrokken tot weer andere kosmische wezens. Maar de kleuring die wij aan die stroom geven, dat is onze verantwoordelijkheid. En wij mensen 'kleuren daaraan mee'. Dus we dragen een zekere verantwoordelijkheid.

Wat betekent dit voor ons in de praktijk?

Wat halen we hieruit, wat praktisch toepasbare ideeën betreft? We geven twee suggesties, die u zelf kunt uitwerken.

Ten eerste: *wat voor soort invloeden stralen wijzelf uit?* Wij mensen zijn ook een soort blazars, op ons niveau. Onze gedachten zijn werkelijk bestaande dingen op mentaal niveau. Onze gedachten zijn stromen die elke medemens op aarde zou kunnen opvangen (mits die er ontvankelijk voor is). Dan is er sprake van gericht bewustzijnscontact, bewust of niet. Steeds als dat gebeurt, versterken we onze band met die ene mens. Die band zal ervoor zorgen dat we in de toekomst met hem of haar te maken zullen krijgen: in de vorm van iemand die hulpvaardig is naar ons toe, die ons misschien een inspirerend idee geeft, of – misschien onbewust voor hem of haar – die ons leven een stuk lastiger maakt. We oogsten wat we ooit zelf gezaaid hebben.

Het hangt dus allemaal af van de aard van de gedachten die we nu uitzenden. Ook wij, als individu, kunnen dagelijks doen wat de Hiërarchie van Mededogen op kosmisch gebied doet: een beschermende invloed uitstralen die onze medemensen omgeeft. Ook wij kunnen een soort beschermende sfeer zijn. Laten we daarom ons denken altijd proberen te richten op de edelste en meest waarachtige ideeën die we hebben.

Een tweede conclusie die we kunnen trekken: *afstanden spelen lang niet altijd de rol die wij oppervlakkig gezien zouden verwachten*. Onze gedachten zijn mentale krachten, mentale golven, die ver reiken. Wie kan zeggen hoever? Die invloed gaat verder dan de grenzen van onze Planeet, dan de grenzen van ons Zonnestelsel. Dat volgt uit de fundamentele verbondenheid van *alle* dingen.

Het verklarende vermogen van de Theosofie

Wat kunnen we uit dit ene astronomische voorbeeld afleiden? Als we niet verder willen kijken dan de zuiver materialistische visie, dan zal het *waarom* van de dingen voor ons een raadsel blijven. Maar als we diezelfde feiten gaan bekijken vanuit de grondgedachten van de Theosofie, dan zullen we hun achterliggende oorzaken steeds meer begrijpen.

Referentie

1. I. Liodakis (en vele andere auteurs), 'Polarized blazar X-rays imply particle acceleration in shocks'. Artikel in: *Nature open access*, 23 november 2022. Bron: <https://www.nature.com/articles/s41586-022-05338-0>, bezocht op 12 juni 2023.

Uw Vragen

Bestaan er zwarte gaten?

Mijn vraag gaat over het internetartikel ‘Oerknal, zwarte gaten en gezond verstand’ van David Pratt.⁽¹⁾ Daarin wordt beweerd dat zwarte gaten niet bestaan, hoewel de wetenschap deze wel degelijk heeft ontdekt en gefotografeerd. Graag uitleg, alstublieft.

Antwoord

Een vraag over een artikel van David Pratt kan natuurlijk alleen door hemzelf beantwoord worden. Wat we wel kunnen doen, is ingaan op de *algemene vraag of zwarte gaten nu wel of niet bestaan*, vanuit onze visie.

Astronomen definiëren een zwart gat zo (zie nl.wikipedia.org):

Volgens de algemene relativiteitstheorie is een zwart gat een gebied in de astronomische ruimte waaruit niets – geen deeltjes en zelfs geen licht – kan ontsnappen. Dit is het gevolg van een extreme vervorming van de ruimtetijd die hier optreedt, door de zwaartekracht van een zeer compacte enorme massa.

Ze worden ‘zwart’ genoemd omdat ze volgens de theorie geen licht uitstralen, en dus zwart overkomen. En het woord ‘gat’ komt hiervan: omdat ze veel massa zouden bevatten, zouden ze met enorme kracht andere massa’s naar zich toetrekken, ‘het gat in’. De onderzoekers beschrijven het dus als een soort ‘verdwijngat’.

Kortgeleden kwam in het nieuws dat men dacht een zwart gat te hebben

gefotografeerd, zoals de vragensteller al zei. Kijkend naar het centrum van onze Melkweg nam men een donkere schaduw waar, die geplaatst was vóór sterk lichtgevendende substanties (die zich erachter bevonden).⁽²⁾ Of datgene wat het licht onderschept inderdaad een zwart gat is of een andere licht-barrière, laten we over aan de onderlinge discussies onder wetenschappers.

Bestaan er zwarte gaten?

Ons antwoord is, kort gezegd: niet zoals de wetenschappers het zich voorstellen, maar wel als we ze zien als *laya-centra*. Dit leggen we hieronder uit.

De Theosofia, de Universele Wijsheid, ontkent nooit *feiten*: zaken die bij elke volgende waarneming weer blijken te kloppen. Maar onze *interpretatie* ervan kan zeer verschillen van die van de huidige onderzoekers. Of we in een of andere wetenschappelijke theorie meegaan, of gedeeltelijk meegaan, bepalen we zelfstandig door consequent de theosofische beginselen toe te passen — beginselen die, zo hebben we ervaren, immer blijken te kloppen.

Dat zwarte gaten volgens de wetenschappers *kunnen* bestaan, hebben zij afgeleid van de theorie van de algemene relativiteit, die opgesteld is door Einstein. Deze afleiding kan dus alleen kloppen, als de theorie klopt. Als de theorie onvolledig is (en welke wetenschappelijke theorie is dat niet, momenteel?), is daarmee het idee ‘zwart gat’ ook wankel.

Waarom menen wij dat de algemene relativiteitstheorie van Einstein onvolledig is? We gaan de twee begrippen af die centraal staan in de definitie van een zwart gat (zie hierboven). Weten-

schappers hebben de *oorzaak* van zwaartekracht nog niet kunnen vaststellen. Volgens de Theosofie zijn de verschijnselen van zwaartekracht de effecten van een kosmische kracht die de wetenschap nog niet kent. Die kosmische kracht is een uitdrukking van bewustzijn, van kosmische wezens, en heeft niet alleen een aantrekkende maar ook een afstotende werking. En, als tweede onvolledigheid: de RUIMTE is de totaliteit van AL het leven en kan daarom niet vervormen. We gebruiken bewust hoofdletters om een onderscheid te maken tussen *een* ruimte en RUIMTE per se. De RUIMTE is geen ding, het *is* het grenzenloze AL. Nergens buigt de RUIMTE: alleen lichamen kunnen buigen, maar de RUIMTE niet.

Dit alles neemt niet weg dat Einsteins theorie in onze ogen ook zeer waardevolle elementen in zich draagt, waaronder het filosofische inzicht van relativiteit, en de nauwe relatie tussen tijd en ruimte. Meer over de plussen en minnen van Einsteins theorie kunt u lezen in onze literatuur.⁽³⁾

Wat zijn laya-centra?

We ontkennen daarom het bestaan van zwarte gaten zoals die nu worden beschreven. Tegelijk wijzen we erop dat de wetenschappers op het spoor lijken te zijn van het bestaan van *laya-centra*. Ze zoeken intuïtief in die richting. Wat zijn dan laya-centra, volgens de Theosofie?

Bedenk om te beginnen dat volgens de Theosofie heel de Kosmos leeft. Elk lichaam is een uitdrukking van bewustzijn, van een wezen. Deze wezens zijn er in vele graden van ontwikkeling.

Een Melkwegstelsel of een Zon is dus de uitdrukking van een *wezen*, een kosmisch wezen in dit geval. Dode stof bestaat niet: ook fysieke atomen zijn beziel. En elk wezen is te zien als een centrum van bewustzijn, dat ageert en reageert op de wezens om hem heen, en daarom *invloeden uitstraalt en opneemt*.

Tevens spreekt de Theosofie van talloze gebieden van bestaan. Elk wezen is, gedurende zijn uiterlijke perioden van bestaan, actief op meerdere niveaus van bestaan, van het goddelijke, via het geestelijke en mentale en astrale tot aan het fysieke. De fysieke leef sfeer die we met onze zintuigen en wetenschappelijke instrumenten waarnemen, is slechts de meest stoffelijke van deze hiërarchie, de buitenste schil als het ware. In feite zijn er oneindig veel gebieden die etherischer zijn dan onze waarneembare wereld, en oneindig veel die stoffelijker zijn dan onze wereld.

Op elk bestaansgebied zijn karakteristieke groepen wezens actief. En tussen twee bestaansgebieden in zijn er zogenoemde *laya-centra*, *verdwijnpunten* of kanalen waarin wezens overgaan van het ene naar het andere bestaansgebied. Als wij in slaap vallen of juist wakker worden, gaat ons bewustzijn door een of meer laya-centra. En dat gebeurt ook tijdens ons geboorte- en stervensproces. Dat overgaan kan dus beide richtingen uit zijn: van het meer geestelijke naar het meer stoffelijke of andersom. Laya-centra zijn dus zowel verdwijnpunten als verschijnpunten, afhankelijk van welk perspectief je ze bekijkt. Je kunt ze vergelijken met de deuren van een gebouw, van een voetbalstadion bijvoorbeeld: daar gaan stromen van mensen zowel in als uit. Een laya-centrum is het punt waar substantie weer *homogeen* wordt. Een laya-centrum bevindt zich dus altijd op de kritische grens, in de kritische fase, die het ene gebied van het andere

scheidt. Elke hiërarchie bevat dus een aantal laya-centra.⁽⁴⁾

Wat voegt de Theosofie toe aan de wetenschappelijke theorie?

Alles bijeengenomen lijken de verschijnselen van een ‘zwarte gat’ de gevolgen te zijn van een onzichtbaar, achterliggend laya-centrum. Daarbij hebben we een totaal ander begrip van wat er plaatsvindt, dan het zuiver materialistische beeld dat de meeste wetenschappers ervan hebben. Welke dimensies voegt de Theosofie eraan toe?

- Zoals gezegd, alles leeft.
- Het gaat nooit alleen om ingaande stromen wezens, maar ook altijd om uitgaande. Het is daarbij niet noodzakelijk dat die uitgaande stromen fysiek waarneembaar zijn, sterker nog, ze zijn dat waarschijnlijk niet. Het gaat immers om stromen wezens en substanties die uit een homogene toestand komen, en dat houdt in, uit de *meest geestelijke toestand* van ons fysieke kosmische gebied. Die toestand kunnen onze instrumenten (nog) niet waarnemen. Dat er wezens – en dus energieën en substanties – uit zwarte gaten stromen, lijkt bevestigd te worden door een recente wetenschappelijke waarneming.⁽⁵⁾
- In elk wezen, als deze volledig belichaamd is, bevinden zich meerdere laya-centra. En er zijn ontelbaar veel wezens in onze Kosmos, klein en groot, hiërarchieën binnen hiërarchieën.

Terwijl de wetenschappers met de term ‘zwart gat’ enkel nog de kernen van zware sterren of Melkwegstelsels bedoelen, zijn ze volgens de Theosofie *overal*. Elk punt is een potentieel laya-centrum. In de woorden van Gottfried de Purucker:

Het is dat willekeurige punt of die willekeurige plaats in de ruimte, die krachtens de karmische wet plotseling het centrum van actief leven wordt: eerst op een hoger gebied, waarna het vervolgens afdaalt om zich te manifesteren via en door de laya-centra van de lagere gebieden. In zeker opzicht kan men zich een laya-centrum voorstellen als een kanaal, een doorgang, waardoor de vitaliteit van de hogere gebieden zich uitstort in de lagere gebieden of toestanden van de stof, of liever substantie, en deze inspireert en bezielt. Maar achter al deze vitaliteit staat een leidende en stuwende kracht.⁽⁶⁾

Met ‘stuwende kracht’ bedoelt Gottfried de Purucker bewustzijn, intelligentie. In dit citaat schetst De Purucker de wedergeboorte van enig wezen. De leidende, stuwende kracht achter elke geboorte is het ontwakende verlangen in het achterliggende bewustzijn om zich opnieuw uit te drukken en uiterlijk actief te worden.

Kortom: wij menen dat de astronomen, in hun theorievorming over zwarte gaten, op het spoor zijn van wat wij laya-centra noemen.

Referenties

1. Bron: <https://www.davidpratt.info/bang.htm>; Nederlandse vertaling: <https://www.theosofie.net/impuls/2003/oerksnalverstand.html>. Bezocht op 12 juni 2023.
2. Bron: <https://scientias.nl/de-eerste-foto-van-een-zwart-gat-is-nog-magischer-als-je-uitzoomt/>. Bezocht op 12 juni 2023.
3. Gottfried de Purucker, *The Esoteric Tradition, Volume I*. Point Loma, California, Theosophical University Press, 1940, p. 391-395, 434-435, 443-445 (voetnoot 201). *Volume II*: p. 861-862 (voetnoot 386). Laatste geautoriseerde editie: <https://blavatskyhouse.org/reading/gottfried-de-purucker/>.
4. Gottfried de Purucker, *Occult Glossarium*. Den Haag, Stichting I.S.I.S., 1993, p. 124-125

(lemma 'Laya-Centrum').

5. Deze hypothese werd naar voren gebracht door Ru-Sen Lu en andere auteurs, op basis

van hun studie van het sterrenstelsel M87.

Bron: <https://scientias.nl/op-heterdaad-betrapt-onderzoekers-leggen-voor-het-eerst-een-zwart->

gat-vast-dat-een-krachtige-jet-uitstoot/;

bezocht op 12 juni 2023.

6. Zie ref. 4.

Activiteiten agenda

Symposium: De Religie van morgen

Datum: 10 september 2023

Locatie: online

In elk menselijk hart leeft een verlangen naar verbinding en eenheid. Naar werkelijke verbinding met anderen, met het grotere geheel waar we deel van zijn, met iets ruimers in onszelf dat zich wil uitdrukken. Hoe druk we het ook hebben, dit intuïtieve religieuze besef blijft zich aandienen. Waar komt dit besef vandaan?

Die zoektocht begint met de vraag wie wij in essentie zijn. Zijn wij allemaal individuen die los staan van elkaar of maken wij deel uit van een groter geheel? Zonder uitzondering wijzen de wereldleraren van alle grote tradities ons op het laatste. Maar wat is dat grotere

geheel, hoe kunnen wij daar dan actief naar leven? Deze vragen maken onderdeel uit van het religieuze denken in ons, een kwaliteit die in ieder mens aanwezig is.

Om deze vragen met elkaar te verkennen, organiseren wij

op zondag 10 september het symposium *De Religie van morgen – verbinding door wijsheid, mededogen en vrede*. Kijk voor het volledige programma en voor aanmelding op: blavatskyhouse.org/nl/symposium/archief/symposium-2023/

Cursus Universele Wijsheid

De cursus is gebaseerd op de kern van wijsheid die ten grondslag ligt aan alle grote religies en filosofieën. Deze kern van wijsheid spoort aan tot geestelijke groei. Geestelijke groei kan alleen plaatsvinden door oprecht onderzoek naar Waarheid. Geloof daarom niet zomaar wat wij stellen, maar onderzoek het! Neem alleen dat aan wat je door zelfstandig onderzoek als juist hebt ervaren. Alleen op deze manier kun je een praktische levensfilosofie ontwikkelen die helpt bij het beantwoorden van levensvragen en het oplossen van problemen in de wereld.

Tijdens de cursus worden de volgende onderwerpen besproken:

- Eenheid
- Werkelijkheid
- Het denken
- Zelfkennis
- Tussentijds onderzoek
- Het denkproces
- Cycliciteit en karma
- Hiërarchieën van bewustzijn en het proces van emanatie
- Zelfwording en progressieve evolutie
- Ideaalbeeld
- Twee paden, een principiële keuze
- Kennen van het ZELF
- Ongesluierd denken
- Theosophical Society Point Loma

De cursus wordt online via Zoom gegeven. Voor degenen

die liever niet via Zoom de cursus willen volgen, wordt voor een beperkte groep de cursus ook op locatie aangeboden.

Voor verdere informatie en voor aanmelding voor de cursus ga naar: www.blavatskyhouse.org.

ITC International Theosophy Conferences

Van 19 t/m 23 juli is de jaarlijkse bijeenkomst van ITC. Dit jaar is het thema:

Universal Symbolism of Theosophy Unveiling the language of Divine Thought

In korte lezingen worden gedachten aangedragen die vervolgens in workshops door de aanwezigen worden besproken. De conferentie is drietalig: Engels, Spaans en Portugees. Studenten in de Theosofie van over heel de wereld kunnen ideeën uitwisselen en zodoende een krachtig universeel gedachtebeeld opbouwen, waardoor de Theosofia in de harten van steeds meer mensen kan opleven. Iedereen is welkom, ook als je Engels, Spaans of Portugees niet zo goed is. Omdat we vanuit ons hart spreken en helpen elkaar te begrijpen, is er een vruchtbare en inspirerende gedachteuitwisseling. Zie voor verdere informatie en voor aanmelding: www.theosophyconferences.org.

Online lezingen

In september wordt een nieuwe start gemaakt met de online lezingen. Elke woensdag om 19:30 is er een lezing waarin vanuit van theosofisch gezichtspunt een actueel onderwerp wordt belicht. De eerste serie van twee lezingen is tevens een introductie op de nieuwe cursus Universele Wijsheid. Het volledige programma vind je op www.blavatskyhouse.org.

Serie: Universele Wijsheid

20-09 Een universele visie op je leven

27-09 Zoek zelf de zeven facetten van Waarheid

De wetenschap geeft ons enig inzicht in de uitgestrektheid van het universum. Onze Melkweg bestaat uit miljarden sterren, maar we weten dat er miljarden sterrenstelsels zijn, die alle miljarden sterren bevatten. Het universum lijkt boven ons bevattingsvermogen uit te stijgen. Maar toch ... als je op een heldere, stille nacht naar de sterren

kijkt, word je soms boven je eigen beperktheid uitgetild en ervaar je een verwantschap met het universum. De Theosofia leert dat die verwantschap er inderdaad is. Sterker nog: de mens is een kopie in het klein van het Universum. Hij kan in zichzelf universele wijsheid ontdekken.

In deze serie wordt dat aan de hand van drie grondstellingen en zeven door ieder te ervaren wetmatigheden uitgelegd. Iedereen kan een universele visie ontwikkelen en, wat het belangrijkste is, daardoor zijn eigen leven op een ander plan brengen.

Boek van Gottfried de Purucker in het Portugees vertaald

Zondag 23 april was er vanuit Brazilië een boekpresentatie van het in het Portugees vertaalde boek *Esoterische Instructie 10, 'De Hiërarchie van het Mededogen'*, van Gottfried de Purucker. Dit is de eerste keer dat in het Portugees een integraal werk van De Purucker verschijnt. De Portugese vertaling volgt de Nederlandstalige I.S.I.S.-uitgave, inclusief het belangrijke voorwoord van Herman C. Vermeulen.

Een kleine groep Brazilianen en Portugezen heeft de diepgang en toegankelijkheid van de werken van De

Purucker ontdekt, wat hen erg helpt in het begrijpen van de Theosofia zoals die door H.P. Blavatsky is gepresenteerd. Daarom willen ze het werk van De Purucker ook voor Portugees spreken toegankelijk maken. De voorbereidingen van de Portugese vertaling van

een ander belangrijk werk van De Purucker, *Fundamentals of the Esoteric Philosophy*, zijn in een vergevorderd stadium.

Colofon

Redactie: Barend Voorham,
Henk Bezemer, Bianca Peeters,
Rob Goor, Erwin Bomas, Bouke van den
Noort

Eindredactie: Herman C. Vermeulen

Redactie: A. Kramer
T: 070-3461545
e-mail: lucifer.red@stichtingisis.org

Reacties: De redactie houdt zich het
recht voor om ingekomen stukken te
selecteren en in te korten.

Abonnementen: kunnen op ieder
gewenst tijdstip ingaan, gelden voor
het hele kalenderjaar en worden
automatisch verlengd, indien ze niet
voor 1 december van het lopende
abonnementsjaar schriftelijk zijn
opgezegd. Dit is niet van toepassing op
cadeau-abonnementen.

Abonnementsprijs:
€ 26,50 voor 6 nummers (1 jaargang),
losse nummers € 4,60
Prijswijzigingen voorbehouden,
IBAN: NL19TRIO0786911905

Uitgeverij: Stichting I.S.I.S.,
Blavatskyhuis, De Ruijterstraat 72-74,
2518 AV Den Haag, tel. 070-346 15 45,
fax 070-345 24 67
e-mail: lucifer@stichtingisis.org
internet: www.blavatskyhouse.org
Aanvragen van *Lucifers* kan ook via het
contactformulier op deze site.
ISSN 1382-2942

© Stichting I.S.I.S.
Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd of openbaar gemaakt in
enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch, door
fotokopieën, opnamen of enige andere
manier, zonder voorafgaande
toestemming van de uitgever.

BTW-nummer: 003417190B01

Stichting I.S.I.S.

De naam I.S.I.S. staat voor International
Study-centre for Independent Search
for truth.

Het doel van Stichting I.S.I.S. is het
vormen van een kern van Universele
Broederschap, door het bestuderen en
verspreiden van kennis over de
geestelijke achtergrond van mens en
kosmos, vrij van dogmatiek.

Stichting I.S.I.S. doet dit via cursussen,
lezingen, ondersteuning bij waarheids-
onderzoek, het uitgeven, verkopen en
uitlenen van boeken en tijdschriften, en
het stimuleren van de praktische
toepassing van die kennis.

Stichting I.S.I.S. is per definitie
boven-religieus en boven-politiek,
en ontvangt geen overheidssubsidie.
Alle werkzaamheden van Stichting
I.S.I.S. worden verricht op basis van
vrijwilligheid. De organisatie kent geen
betaalde functionarissen.

Stichting I.S.I.S. is niet verantwoordelijk
voor enigerlei verklaring of mening, die
in dit blad wordt gepubliceerd, tenzij
dit uitdrukkelijk wordt vermeld.

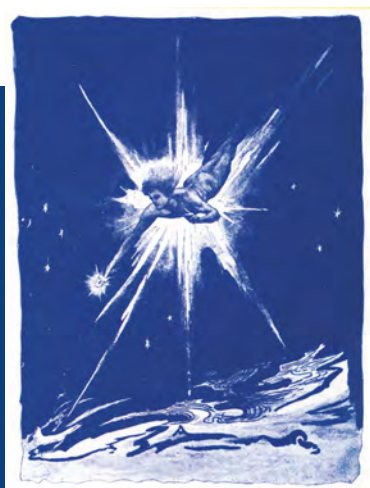

Stichting I.S.I.S. is een algemeen nut
beogende instelling, ANBI nummer:
50872. Zie voor de mogelijkheid om de
stichting financieel te steunen:
www.anbi.nl.

Stichting I.S.I.S.

Centraal in het werk van Stichting I.S.I.S. staan de volgende uitgangspunten:

1. De essentiële eenheid van al het bestaande.
2. Op grond daarvan: broederschap als feit in de natuur.
3. Respect voor ieders vrije wil (gebruikt vanuit deze gedachte van universele broederschap).
4. Respect voor ieders vrijheid de eigen levensvisie op te bouwen.
5. Ondersteuning geven bij het opbouwen en verdiepen van de eigen levensvisie en bij het toepassen ervan in de praktijk van het leven.

Waarom dit tijdschrift *Lucifer* heet

Lucifer betekent letterlijk Licht-brenger.

Iedere cultuur in Oost en West heeft zijn lichtbrengers: inspiratoren die de aanzet geven tot geestelijke groei en maatschappelijke vernieuwing. Zij stimuleren de mens tot zelfstandig denken en leven in besef van broederschap.

Altijd worden ze tegengewerkt en belasterd door de gevestigde orde. Altijd zijn er mensen die zich daardoor niet laten afschrikken en hun wijsheid onbevooroordeeld benaderen en onderzoeken.

Voor hen is dit tijdschrift bedoeld.

“... de titel die voor ons tijdschrift werd gekozen, slaat evenzeer op goddelijke ideeën als op de rebellie van de held in Miltons *Paradise Lost* ...

Wij werken voor ware Religie en Wetenschap, vóór feiten en tegen verzinsels en vooroordeel. Het is onze plicht – net als die van de natuurwetenschap – licht te werpen op natuurfacten die tot nu toe waren gehuld in de duisternis van de onwetendheid ... Maar de natuurwetenschap is maar één aspect van Wetenschap en Waarheid. De wetenschap van de ziel en van de ethiek, oftewel de Theosofie, de kennis van goddelijke waarheid, is nog veel belangrijker ...”

(Helena Petrovna Blavatsky in het eerste nummer van *Lucifer*, september 1887)